

Adımlar

İÇİNDEKİLER

Memleketimizde Hümânizma Yazıları

Hümânizma Görüşümüz

Hümânizmanın Sosyal Şartları

Büyük Türk Hümânisti Tevfik Fikret

Hümânizma ve İnsanlık

Klâsik Kültür Birleştirici midir?

Klâsik Öğretimli Lisede

«Kenar Mahalle» den

Adımlar

Doğ. Dr. Muzaffer Ş. Başoğlu

Doğ. Dr. Behice S. Boran

Zeki Baştınar

Prof. W. Ruben
(Çev. Renzi Öncül)

Prof. H. Wallon
(Çev. Hüsnü Bakı)

Ernst Glaeser
(Çev. Bürhan Arpad)

J. Steinbeck
(Çev. R. Güran)

Aynı içinden : Klâsiklerden Tercümeler.

Yayınlar : Fikir Hayatımızda Bir Dönme Hâdisesi Daha. - (Dr. Muzaffer Ş. Başoğlu.

Köyün içinden: Toprağını Kaybeden Köylü - (Nabi Dincer)

HÜMANİZMA SAYISI

TUSTAV

1 KÂNUN 1943

8

Adımları Beğeniyorsanız

Abone olunuz, Abone bulunuz.

Adımların Okuyucu Sayfası:

Adımlar, bugünün hayat ve sanat gidişini yakından takip ederek okuyucularına bildirmek için çalışıyor. Daha faydalı olabilmek için, Adımlar'da ele alınan mevzu-
lara okuyucularımızın kendi hayat tecrübelerinden, bilgilerinden katacakları ger-
çekleri, düşünceleri de öğrenmek ve okuyucu sayfamızda yaymak istiyoruz. Yazı-
lar hakkındaki mütalâalarınızı, Adımlar'da ele alınmasını arzu ettiğiniz mevzuları
«Okuyucu Sayfası» na bildiriniz.

Gelecek Sayılarımızda :

Cemiyetlerin değişmesinde sanatın rolü, Durkheim-Ziya Gökalp Sosyolojisinin
Tenkidi, Ankaramızda bu günkü fikir cereyanları, Umumî Kültür ve meslek seçimi,
Gençliğin Sosyal Psikolojisi, Radyonun Sosyal Psikolojisi, Sinemanın Sosyal Psi-
kolojisi, Modern Mimarî anlayışı, Yaratılma halinde olan Dünya Edebiyatından
örnekler.

A D I M L A R

Sahibi ve Neşriyat Müdürü : Dr. Behice Sadık Boran

Abone : Altı aylığı 150 krş. ; yıllıkı 300 krş.

Adres : Adımlar, Posta Kutusu 61, Ankara

Adımlar'a verilen yazılar basılıp basılmıyacağı geri verilmiz.

TUSTAV

A D I M L A R

Aylık Fikir ve Kültür Dergisi

YIL : I

İlkânun 1943

Sayı : 8

Hümanizma Görüşümüz

Doç. Dr. Muzaffer Ş. BAŞOĞLU

İçtimai hayatımız, yaşayış tarzımız zaruri bir surette değıştikçe, her sahada yeni istikametlere doğru yöneldikçe eski kıymetlerin, eski mefhumların kalıpları zorlanıyor, bu değışme seyri içinde yeni mefhumlar, yeni kıymetler aramak zarureti belirliyor. Değışme halinde, geçiş halinde bulunan her cemiyeti, hattâ bütün insanlık, bu zarureti şiddetle duymaktadır. Girilmekte olan yeni istikametleri ifade etmek için muhtelif zümreler, muhtelif aydınlar tarafından ortaya muhtelif mefhumlar sürülmektedir. Bu arada, son yıllarda memleketimizde etrafında en ziyade münakaşa uyandıran mefhumlardan biri «hümanizma»dır. İşin, üzerinde en ziyade dikkatle durulması lâzım gelen taraflarından biri şudur ki hümanizma münakaşalarına karışanlar arasında birbirine tamamiyle zıt fikri temayüller güdenler var. Demek ki bunların humanizma mefhumundan anladıkları mânalar ayrı ayrı şeylerdir. Bunu göz önünde tutarak Adımlar daha iik sayısında hümanizma hakkındaki durumunu şu satırlarla hulâsa etmişti:

«Tarihin seyri içinde, zamanlarına göre, insanın maddi ve manevî gelişmesine, daha hür olmasına, insan haysiyeti ile yaşamasına, genişliyen ufuklara doğru yol almasına hizmet etmiş bütün fikir, kültür

ve teknik hamlelerine hayranız. Bunlar bütün milletlerin, bütün insanlığın kıymet hazinesidir. Tarih boyunca gelen, durmayan ve her yeni nesille zenginleşecek olan bu hakiki kıymet hazinesiyle insanlığımızın kıymetlendiğine inanıyoruz. Bu hakiki hümanizmaya bağlılığımızla biz de hümanistiz. Bu hakiki hümanizma ile millî kültür bağlılığı birbirinin zıt değildir. Bu hümanizma içinde biz de varız.

«Fakat, bugün garpta kendine «hümanizma» adını veren ve yukarıda ana çizgileriyle belirttiğimiz mânadan ayrı ve dar bir mâna taşıyan sarıh bir cereyan vardır. Avrupa'da ve Amerika'da bu «hümanist» ler ve «yeni hümanist» ler (neo-humanists) kültür ve insan kemalinin yalnız geçmişte, eski Yunan'da, eski Romada, Rönesansta bulunduğuına inanan insanlardır. Bunların mümessillerine büyük, fakat izahı güç olmayan sebeplerden dolayı umumiyetle insan ilimlerinde geri kalmış olan, dünya üniversitelerinde de rastlıyoruz. Bunlar, kemâle, olgunluğa varmak için, hattâ bugünün yeni istikametlerini bırakmak pahasına olarak, mâziye dönmek, onlar gibi yaşamak, onlar gibi duymak iddiasını güden mâzi düşkünleridir. Bu cereyana mensup olan insanlar arasında zamanımızın makina, endüstri medeniyetinin insan ruhunu

bozduğuna inanan mürteci insanlar da vardır. Bunların terbiyecileri arasında, mekteplerde bugünün ihtiyaçlarından doğan faaliyetlerin, bilhassa teknik faaliyetlerin, aleyhtarı olanlar vardır, insanın zekâ ve şahsiyet olgunluğuna, teknik öğretim ihmal edilecek, yalnız lâtince yolu ile varılacağına inananlar vardır. Halbuki biz, yirminci asır yıllarının kültür sahasındaki başarılarına da ve makinenin (iyi plânlaştığı takdirde) insanı şimdiye kadar görülmemiş derecelerde yükselteceğine inanıyoruz. Yalnız, milletimiz ve insanlık için dünden daha parlak imkânlarla gebede olduğuna inanıyoruz.

«Bununla, geçmişin büyük kültür, sanat ve fikir eserlerini inkâr ediyor değiliz. Bilâkis milletimizin ve dünyanın büyük eserleri olmadan, Yunus, Nasrettin Hoca, Sinan, Fuzulî, Fikret, Homeros, Eflâtun, Aristo Virgil, Geordano Bruno Galile, Newton, Shakespeare, Goethe, Tolstoy, ilh.. gelmeden bugüne gelemezdiyoruz. Tam vatandaş ve insan olarak genişlemek, yükselmek için bunlarla genişlemek, bunlarla yükselmek lâzımdır, diyoruz. Fakat bugünü inkâr ederek, bugünü hor görerek değil.. Evvelâ bugünü içten duyduktan, bugünün hamlelerini kavradıktan, bugünün iştiaklarını sezdikten sonradır ki bunu gerçek olarak başarabiliriz. Böyle anlaşılırsa, geçmiş, ölü bir yük olmaktan çıkar, yeni hamlelerimizin bir kaynağı olur. Biz geçmişe bugünden bakıyoruz; geçmiş bugünün bir tecrübeden sonra elde edilmiş o gözlükleri ile görüyoruz. Geçmiş, ileri gidişimiz üzerine yüklenen bir yük, bizi geriye çeken bir engel olduğu zaman onu tereddütsüz sırtımızdan atarız. Biz kültür sahasında inkılâpçılığı bu mânada anıyoruz.»

O zamandan beri çıkan yazıları ve hümanizma anketimize verilen cevapları göz önünde bulundurduğumuz zaman da bu fikirlerin isabetli fikirler olduğuna kanı bulunuyoruz.

Adımlar'ın hümanizma anketi, bu sayıdaki hülâsa yazısında da görüleceği gibi, hümanizma hakkında birbirinden aykırı

görüşler olduğu hakikatını bir defa daha belirtmiş oldu. Hümanizma hakkında birbirine aykırı görüşler yalnız bizim aydınlar, «seçkinler» çevresinde bulunan bir ziddiyetler hali değildir. Garpte de bu aykırılıkları ve ziddiyetleri görüyoruz. Garpta da, bir tarafta insanın insanlık vekarını yükselten, insanın hürriyetini, madde ve kültür varlığını yükselten, genişleten, bu uğurda hayatları da bunun dışında kalmamak üzere her şeylerini feda eden hakiki ve samimi insancılar var, öteki tarafta kendilerine «hümanist» diyen ve, klâsik kültür namına, insanların dikkatini bugünün müşahhas hayat ve kültür problemlerinden ayırmakta fayda görenlerin hizmetinde çalışan «seçkin» ve erişilmez mertebede allâme korkulukları vardır..

Hümanizma namına, halk kütelleri için zararlı ve hattâ korkunç bir mazi düşkünlüğü yapanları, bugünün harp içindeki Avrupasından seçtiğimiz bir misalle teşhir etmeği yeter görüyoruz: Yazılarının özü bakımından son senelerin yeni nizam ve Avrupa birliği fikirlerine ayak uyduran kıta Avrupası milletlerinin diğer milletlerle yaptığı mücadeleleri iri puntolarla basan, efsaneleştiren bir macar kültür mecmuası da (Nouvelle Revue de Hongrie) «hümanist» tir. 1943 yılının ilk ayında çıkan sayısının başında iri puntolarla (Hongrie, humanisme, latinité) başlığı altında «hümanizma» yaptığını ilân etmektedir.

Adımlar'ın bu sayısı hümanizma münakaşalarında müşahade ettiğimiz bu karışıklığı müşahhas misalleriyle göstermek,

İnsan vekarının, hürriyetinin ve refahının yükselmesine ve genişlemesine hizmet eden, dîne ve bugüne ait, her ehlidin, her eserin temsil ettiği hakiki insancılığı bütün kalbimizle alkışlamak,

Bugünün hayat ve kültür imkânlarına gözlerimizi kapayan, kapadığı için mazi düşkünlüğü, mazi hasreti olarak tecelli eden ve memleketimize garbın geri muhitlerinden getirilen «hümanizma» fikirlerinin sakatlığını, ölü kalıp haline gelmişliğini ortaya koymak için çıkıyor. Çünkü biz mil-

letimizin hakiki refah ve kültür gelişmesinin gerçek imkânlarını, garptan dahi gelse, her türlü kalıp haline gelmiş mefhumları artık büsbütün geride bırakmamızda,

mürteci otarşi fikirlerinden büsbütün kurtulmamızda, insan topluluğunun bir parçası olarak, onun ileri temposuna ayak uydurmamızda buluyoruz.

Memleketimizde Hümanizma Yazıları

Bir makalenin sınırları içinde, bizde hümanizma hakkında şimdiye kadar yazılmış olan bütün yazıları gözden geçirebilmeğe imkân yoktur. Burada sadece son birkaç yıl içinde bu konu üzerinde ileri sürülen belli başlı, birbirinden farklı fikirleri ele alacağız. Hümanizmayı bir mesele olarak ele alıp, bunun etrafında memlekette bir fikir cereyanı yaratmak, hümanizma yolu ile kültür problemlerimizin halledilebileceğini müdafaa etmek teşebbüsüne ilk olarak 1940 da Yücel mecmuası girişmiş olduğundan yazımıza bu noktadan başlayabiliriz.

Yücelcilerin hümanizma karşısında aldığı vaziyeti bir cümlede hülâsa etmek mümkündür: «Hümanizma arayıcılığı ile kendimizi bulmak». Netekim kendileri de bu cümleyi bir şiar olarak dergilerinin baş sahifesine basıyorlardı. Dikkat edilirse bu kısa cümlede birbirinden ayrı iki unsur var: biri «arayıcılık zihniyeti», diğeri de bu yol ile «kendimizi bulmak». Arayıcılık bahsi üzerinde Yücelciler, bütün dogmalardan, naslardan sıyrılarak, kendi aklına güvenerek, akli objektif metodla hâdiseleri araştırmayı, meseleleri ele almayı kasdediyorlar. Avrupa'dan «zevahirî» değil, Avrupa kültürünü mümkün kılınmış, yaratmış olan «zihniyeti» almış, diyorlar.

Akli, objektif metodla, peşin hükümlerden, dogmalardan sıyrılarak realiteyi

araştırmak teşebbüsüne denecek bir şey yok; fakat neden bunu hümanizma olarak ileri sürmeli, hümanizma olarak müdafaa etmeli? Rasyonel, metodlu, objektif yollardan realiteyi araştırma zihniyeti müsbet ilmin zihniyetidir; bu zihniyetin, 14-16 ncı asırlardaki «hümanist» lerin çalışmalarından, ve eski Yunan ve Roma filozoflarının eserlerinden ziyade, çok daha ziyade, bugünün en gelişmiş müsbet ilminde bulabiliriz. Hümanizma, modern Avrupada akli metoda ilk itibar eden bir cereyan olabilir ve bu bakımdan ona tarihi bir kıymet izafe edebiliriz; fakat daha müttekâmil örnekler varken, neden daha gerisine gitmeli? Hümanizmadan değil, ilmi araştırma zihniyetinden bahsetmek daha doğru olur.

Hümanizma anlayışının ikinci unsuruna gelelim (bu noktaya daha sonra başka yazarlarda da rastlayacağız.) Bu «kendimizi bulmak» nedir? Yücelcilerin o zaman tertip etmiş oldukları «Hümanizma münakaşaları» gurubunda, daha başta, Hüseyin Cahit Yalçın soruyor: «Zaten kendimizi aramak tabiri bana karanlık geliyor. Kendimizi aramak ne demektir? Ne arayacağız? Kendimizin nesini bulacağız?» Aramanın hedefi ve sonucu ne olduğu hususunda Yücelciler pek vazih değildirlir. Bir, «hümanist» zihniyetle «ictimai, siyasi v.s. müesseseleri» araştırmak, «insanın nefesinde ve benzerleri ile olan münasebetlerinde tet-

kikini yapmaktır; bir de, «asla, köke, insan'a gitmek» tir. İyi ama, bu «asıl», bu «kök», bu büyük harfle yazılan «İnsan» nedir? Sosyal, siyasi v.s. müesseselerin araştırılması güzel; ama bunun sonunda biz «kendimizi», asıl, kök olan bir şeyi (neyi?) bulacakmışız. Bir taraftan aklı ve objektif metodu müdafaa ediyorlar, diğer taraftan, bu noktada, aklı, reel ve objektif yoldan ayrılıyor; ne olduğu bilinmeyen, tarif edilmeyen bir «cevher», metafizik bir varlık arkasından koşmaya başlıyorlar.

Rasyonel vasfı belirtilerek ileri sürülen bu «hümanizma» daki bu irrasyonel unsur 1943 yazında Ulus gazetesinin «Fikir Hareketleri» sayfasındaki bazı yazılarda daha vazih olarak beliriyor. Bu sahifelerde Yavuz Abadan «Milli Hümanizma» yazılarında esas itibarile Yücelcilerin anlayışında bir fikri ileri sürüyor ve işaret ettiğimiz, irrasyonel, metafizik unsuru daha açıkça ifade ediyor: «Hümanizma insanlığın kendini yeniden buluşu, kendi varlığında aslı cevhere dönüşü mânasını ifade eder. «Hümanizmanın» bereketli tesirlerinin sırrını, bu asla dönüşte, yani insanlığın öz cevherini idrâkile kendi varlığındaki ezeli ve ebedi kıymetlere dayanışında aramak gerektir.» Artık böyle, «aslı cevher» ve bu «öz cevher» de saklı «ezeli ve ebedi kıymetler» i aramağa çıktıktan sonra, ilmi metottan, rasyonel, objektif, peşin hükümlerden kurtulmuş bir zihniyet ve metodla realiteyi araştırmaktan nasıl bahsedilebilir? «Aslı cevher», «ezeli ve ebedi kıymetler» insanın aslı, kökü» gibi mefhumlar peşin hükümlere, tabii hâdiselerin üstünde bir takım metafizik cevherlerin kabulüne delâlet etmez de neye eder? Bu gibi mefhumlardan, bu gibi varlıkların mevcutiyeti ile işe başlamak, rasyonel, objektif, dağmalardan kurtulmuş zihniyet ve metoda, ilim zihniyet ve metoduna taban tabana zıttır.

Bir başka noktadan da Yavuz Abadan bu çeşit bir hümanizma anlayışındaki irrasyonel, mistisizm götüren unsuru açığa vuruyor. «Milli hümanizma» nın yalnız akla yer vermekle kalmadığını, hislere de

pay ayırdığını söylüyor ve «işte bu noktada, diyor, Türk dünya görüşü: hümanist düşünce sisteminin sırf rasyonel özünden ayrılıp, irrasyonele veya mistiğe sapmaktan sızın romantik bir istikamet ahyor». Bu satırlarda Yavuz Abadan «Türk dünya görüşü» diye ileri sürdüğü hakikatte kendi görüşünün irrasyonel ve mistiğe götürür bir görüş olduğunu reddediyor, fakat bir kere rasyonelden ayrıldığını kabul ettikten ve mütemadiyen «öz cevher», «aslı cevher» gibi bir türlü tarif etmediği (ve edemeyeceği) bir takım reel üstü mefhumlar etrafında dönüp dolaştıktan sonra, hâlâ nasıl irrasyonele ve mistiğe gitmekten kurtulabilir?. Nasıl olur da bir şey hem rasyonelden ayrılmıştır, hem irrasyonel de değildir?

Muharrir, «milli hümanizma» tâbirinin ilk bakışta mütenakıs gibi görünmesine rağmen aslında bir tenakusun mevcut olmadığını ileri sürüyor. Yücelciler de zaten «İnsan» a dönmekten bahsetmekle beraber, hümanizmanın milli kültürlerin teşekkülündeki rolüne işaret ediyorlar ve milliyetle çarpışmadığını belirtiyorlar. Aynı noktayı bir makalesine konu yapan Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu «Rönesans, ümanizm kanalı ile kültür nasjonalizmine yol açtı» diyor ve hümanizma kelimesinin «lûgat mânasından çok ayrı» olduğunu, hümanizma ile insaniyetçilik arasında bir ilgi olmadığını anlatıyor. Fındıkoğluna göre, milli kültür greko-lâtin kültür kadrosu içinde serpilir, ve «siyasi mânada insaniyetçilik» yani muhtelif «milletlerin karşılıklı saygılarıyla birbirine baktığı ve siyasi istiklâlini muhafaza ettiği» bir durum, ancak bu milli hümanizmalar geliştikten sonra mümkündür. Siyasi insaniyetçiliğe giden yola gidebilmek için «her şeyden evvel bütün dünya halklarının, greko-lâtin kültürünün şekillerinde istifade ederek bir defa kendilerindeki bütün epiküryen ve stoaisyen unsurları işlemiş olmaları lâzımdır». Ancak, Sokratî, Epikürî, Epitet'i «ruhlarına sindirmiş» milletler arasında siyasi mânada insaniyetçilik mevcut olabilir.

Bizim kendi kültür kalkınmamızın hümanizma yolu ile mümkün olacağını ileri süren yukarıdaki yazarlar ve onlar gibi düşünen diğerleri, analogi yolu ile muhakeme yürüterek büyük bir yanlışla düşüyorlar. Teşbih, analogi daima hatâyâ kolayca götüren tehlikeli bir muhakeme tarzıdır.

«Avrupada millî kültürler hümanizma yolu ile geliştî, öyle ise bizim kültür gelişmemiz için de aynı şeyi yapmamız, Greko-lâtin kültürüne dönmemiz lâzım gelecektir.» Bu tarzda muhakeme yürütmek, tarihi şartları dikkate almadan, sanki milletler, cemiyetler sosyal bir boşlukta şu veya bu istikamette geliştî güzel yol alabilirler, gelişebilirlermiş gibi düşünmektir ki gayet hatâlıdır. Bu, hümanizma hareketinin, bir sosyal hareket olarak, sosyal bir determinizme tâbi olduğunu, yani muayyen şartlar altında belirip gelişmiş olduğunu unutmak veya kasten dikkate almamaktır (Hele sosyoloji profesörü olan Z. F. Fındıkoğlunun bu hatâyı yapmasına ne denir?) 14-16 ıncı asırların sosyal şartları ile 20 ınci asır ortalarının sosyal şartları aynı mıdır, hattâ birbirine benzer mi? Beş asır önceki şartlardan doğan ve o zamanki ihtiyaçlara cevap veren bir fikir cereyanı bugünün şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun olabilir mi? Bize gereken hayat felsefesini, dünya görüşünü bulmak için bizden tamamiyle ayrı bir tarihi devirde, ayrı sosyal şartlar altında yaşamış olan Sokrat, Epikür, Epiktet'e, değil, eski çağ felsefesine değil, kendi devrimizin şartlarından doğan ve kendi devrimizin ihtiyaçlarına uygun, bu şartlar altında ilerlememizi mümkün kılacak olan bir hayat ve dünya görüşüne erişmek zorundayız. Bugünkü milletlerin gelişme şartları ve istikametleri dört, beş asır evvelkiler değildir.

Hümanizma müdafaaacıların ileri sürdükleri daha başka sebepler de var. Hümanizma anketimize cevap veren Yunus Kâzım Köni'nin işaret ettiğî gibi bazıları, modern dil ve kültürlerle temasa gelirse millî benliğimizi kaybetmek tehlikesinin belirceğini ileri sürüyorlar. Yunus Kâzım Kö-

ni kendisi, hümanizmayı, yalnız antik kültürlerin örnek tutulması gibi dar bir mânâda almağa taraftar değildir. Kendi dilimizin ve eski kültürümüzün, antik kültür ve dillerle iliştîği pekaz olduğundan, Avrupa dil ve kültürlerine ehemmiyet verilmesine de taraftardır.

Bazılarının ileri sürdügü bu «millî benliğimizi kaybetmek tehlikesi» iddiasına şaşmamak elden gelmiyor. Millî benliğimiz o kadar zayıf, temelsiz mi ki modern dil ve kültürlerle temasa gelince kayboluverecek? Bugünkü şartlar içinde diğer kültürler ile temasa gelmemek, onların tesirinde kalmamak imkânsızdır. Hayatini kaybetmemiş, kuvvetli kültürler, başka kültürlerle temasa gelerek benliklerini kaybetmezler, bilâkis bu kültür uyarıcıları ile yeni filizler verir, gelişirler. Bugünkü dünya ile temastan kaçmak değil, bu temasları çoğaltmamız, bugünün dünyasına, dünya kültürüne bizim de gittikçe katışmamız icabeder; başka türlü dünya medeniyeti ve ileri kültürleri içinde yer alamayız.

Bugünkü dil ve kültürlerden uzaklaşıp eski çağa dönmek fikrini müdafaa ederken ileri sürülen diğer bir sebep de kendi devrimizi anlamak için onun dışına çıkmak lüzumu olduğudur. Modern Avrupanın kültür mahsulleri bize zaman itibarı ile çok yakınmış, kendi devrimizin mahsulü imiş. Onun için modern Avrupa dillerini ve felsefe, edebiyat ve sanat eserlerini tanıyarak kendi devrimizi anlayamazmışız; zira anlamak mukayese ve karşılaştırma ile olurmuş. Tarihi oluşu kavrayabilmek sosyal tekâmül seyrini daha iyi görmek için eski çağlara kadar gitmek faydalı olabilir; fakat modern Avrupanın son asırlardaki geçirdiğî gelişmeyi bilmeden, modern Avrupa'yı sosyal yapısı, tekniğî, kültür mahsulleri ile iyice bilip anlamadan, eski çağın dil ve felsefesi bize bugünü anlamak için ne gibi bir mukayese noktası, ölçüsü verebilir? Bugünkü Avrupa kültürünün eski çağ greko-lâtin kültürü ile benzerliğî veya müsterek noktaları ne olursa olsun, bugünün Av-

rupası, bugünün dünya durumu, Ortaçağın sonlarından itibaren husule gelen gelişmelerin mahsulüdür; bu gelişmeler insan tarihinde ilk defa olarak kapitalist sistem dediğimiz cemiyet yapısı şeklini meydana getirdi; eski çağ medeniyetleri, modern Avrupa cemiyetine ne kadar benzerse benzesin, aynı değil, ayrı cemiyet yapılarıdır; modern Avrupa cemiyetini ve kültür mahsullerini, her şeyden önce, bu cemiyet şeklini kendi gelişmesi içinde tetkik ederek anlayabiliriz.

Bize öyle geliyor ki bu modern dillerden ve kültürlerden yani bugünün dünyasından kaçmak için ileri sürülen sebepler; hayattan, realiteden kaçmak yolunda şursuz bir isteğin ifadesidir. Bugünün karışık, problemlerle dolu, süratle değişme halinde olan dünyasından ürküyorlar ve problemleri, açıkça, cesaretle karşılayıp halletmek üzere ele alacaklarına, binlerce yıllık mesafeden şimdi kendilerine altın bir çağ gibi görünen eski medeniyet ve kültürlerle sığınarak bir emniyet hissi kazanmak istiyorlar.

Hümanizma, klâsiklerin bilgisi, bir de umumî kültür (culture générale) namına müdafaa ediliyor. İhtisâsın hüküm sürdüğü ve bir zaruret olduğu bu devirdе, hele ihtisâsa, mütehassısa pek ihtiyacı olan memleketimizde bu «kültür jeneral» namına yapılan müdafaaalar pek hazin oluyor. Klâsikler böyle bir «umumî kültür» veriyor mu ve bu kültürün ayırıcı değil de birleştirici, genişletici bir tesiri oluyor mu? Bu sualin cevabını, bu hususta bizden daha selâhiyetli olan, klâsik kültürün vatani Fransanın dünyaca meşhur bir profesörü veriyor. Onun bu yazısını bu sayıya koyuyoruz.

Netice olarak hülâsa edelim: Hümanizma 14-16 ncı asırlarda ortaçağın feodal, kilise hâkimiyetinde olan zihniyetine karşı fikrî sahada yapılan bir tepkinin adıdır. Zamanına göre hümanizma hareketi yeni, ileri, cemiyetin gelişmesine yardım eden bir cereyandı. Hümanizma bu ileri vasfını çabuk kaybetti, sadece ölü dil ve

kültürlerin tetkikine saplanıp, aynı derecede ölü, günün realitesinden uzak, muhafazakâr bir fikir durumu haline geldi. Yirminci asırda kendi millî kültür kalkınmamızın bu devrini yaşamış ve artık fosilleşmiş ideoloji ile başarabileceğimiz görüşü, bir tarih anlayışı, eksikliği, sosyolojik bir görüş hatâsıdır. Eğer, biz hümanizmanın akli, objektif araştırma zihniyetini alacağız, denirse, bunun için bugünün en ileri en gelişmiş ilmine müracaat etmek gerekir; daha ileri bir örnek varken, neden daha gerisi? Üçüncüsü, modern dillerden ve kültürlerden ürkip eski çağa baş vurma teşebbüsü, realiteden kaçmak, zorluklardan, meselelerden irkilip bir limana sığınmak ihtiyacının ifadesidir; bu ise, realist, cesur bir hareket değildir. Meseleler kaçınmakla halledilemez, zorluklar kaçınılmakla aşılamaz. Bizim için yol, bugünkü dünya gözünü açmak; bugünkü dünyayı ve gidişini anlamak ve bu gidişe ayak uydurmak; bugünün ilmini, edebiyatını, sanatını öğrenmektir; çünkü içinde yaşadığımız, hergün temasa geldiğimiz, meseleleri ile karşılaştığımız dünya, bugünün dünyasıdır. Eski çağ kültürleri bilinmesin demiyoruz, eski eserlerin hiç kıymeti yoktur demiyoruz, fakat kültür kalkınmamızı, gelişmemizi, hümanizmadan, eski greko-lâtin kültüründen beklemek, hümanizmanın müşkül-lerimizi açıp çözecek altın anahtar olduğunu sanmak hatâlıdır, diyoruz. Bugünün meselelerini «dün» halledemez, yine bugünün vasıtaları, bugünün fikir sistemleri, görüşleri, ilmi ile bizler, bugünün insanları, haletmek zorundayız; «dün» e güvenerek bir kaçamak yolu aramayalım.

ADIMLAR

1. Yücel, cilt 11, sayı 61, Mart 1940.
2. Ulus, Fikir Hareketleri sahifesi: 28 Mayıs, 11 Haziran, 9 Temmuz, 1943, Yavuz Abadan'ın üç makalesi.
3. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, «Ümanizmin iki mânası», MİLLET mecmuası, Haziran 1943
Z. F. Fındıkoğlu, «Bizdeki hümanizma cereyanı ve Sokrat'ın Mevkii», Ulus, 23 Temmuz, 1943.
4. Adımlar'ın Hümanizma Anketine verilen cevaplar: Sayı: 2-4.

Hümanizmanın Sosyal Şartları

Doç. Dr. Behice Ş. Boran
Ankara Üniversitesi

Ticaret dünya ölçüsünde bir şekil almadan önce, ticaret sermayesinin hareket sahası, hemen hemen, ayrı ayrı memleketlerde dar hudutlu iç pazarlara inhisar ediyordu. Dünya ticareti sadece ticaret sermayesinin hareket alanını genişletmekle kalmadı, paranın çok mühim bir kısmının bazı şahıslar elinde toplanmasına da sebep oldu. Ticaret sermayesi başlı başına yeni bir devir, istihsal de yeni bir hususiyet yaratmadı, zaten vaziyeti de buna elverişli değildi. Fakat o, iptidai teraküm devrinde modern istihsal için lüzumlu olan bir sıra şartları olgunlaştırmıştı ki rolü ve önemi de buradadır. Bu devirde herhangi bir para veya mal sahibinin sermayedar vasfını hakkı ile kazanabilmesi için onun istihsale sürdüğü asgari paranın ortaçağdaki benzerlerinin azamısından fazla olması şarttır. İşte dünya ticareti buna imkân vermiştir. Bazı kimselerin elinde birçok paraların terakümü yeni istihsal şartlarını hazırlamış oluyordu. Bu suretle yer yer manüfaktürler kurulmuş, geniş istihsal faaliyeti başlamış bulunuyordu. İstihsalde tatbik edilmekte olan teknik ve pratik bilgi alanında hakiki teknik inkılâp ayaklı dokuma tezgâhının, su değirmeni-nin, tabi makinesinin, pergerin vesairenin kullanılmasından sonra, 15 inci yüzyılın sonlarında vukua gelmiş ve istihsalı de daha ileri götürmüştü.

Yeni istihsalin ortaya çıkması ile maddi hayat şartları yeni bir şekil almakta idi. Ortaçağ feodal istihsalinin temeli yıkılmakta idi. Burjuvaların Ortaçağ nizamı içinde kazandıkları mevki artık kendilerine dar geliyor, derebeylik sistemi onların serbestçe inkişafına mani oluyordu. Bur-

juva münasebetleri ile feodal dünya arasındaki tezatlar zamanla barışmaz ve keskin bir hal almıştı. Bu tezatlar bilhassa ideoloji sahasında, en çok ilimde kendini gösteriyordu. Ortaç ilmi — tabir caizse — kilisenin elinde âciz bir âlet derekesinde idi. Onun, iman şeklinde konulan tahditlerden dışarı çıkmasına mücadele edilmezdi. Ortaçağ doğmatizmi artık yeni şartlar, yeni ihtiyaçlara cevap veremiyordu. Adım adım ilerliyen ilmin de kiliseye başkaldırması suretile ortaçağ fikir sisteminin bütün mirası ile ilgisini kesen büyük bir inkılâp vücud geliyordu. Bu büyük ilim hareketine karışanlar arasında Bruno gibi, Galile gibi her türlü sınıf ve zümre hudutlarını aşan, kayıt tanımayan dev şahsiyetler vardı. Bunlar bilgiyi halka kadar indirdiler. Hattâ içlerinde Servet gibi bilgiyi halk hareketlerine bağlayanlar bile çıkmıştı. Diğer taraftan sınıf ve zümre menfaatlerine bağlı burjuva çevreleri bu ileri hareketi müsamaha ile karşılayamayacak kadar dar zihniyetle hareket etmekten kendilerini alamıyorlardı. Meselâ, İspanyol âlim Servet, engizisyonlardan sarfınazar, Calvin gibi ileri bir burjuva ideologu tarafından ateşe yakılmak cezasına çarptırılmıştı.

Yeni burjuva dünyasının inkılâpçılığına tezahür ettiği diğer bir saha da sanat ve edebiyattır. Rönesans ve hümanizma.

Hümanizma ilk olarak 14 üncü yüzyılda İtalyada başlamıştır. Kapitalist istihsalın başlangıcı bakımından İtalyada iktisadi inkişaf o zaman her memlekettten ileri idi. İtalyanın ekonomik gelişmesi en yüksek haddini 14 üncü ve 15 inci asırlarda bulmuştur. Bu tarihlerde Akdenizin bütün ticareti, şark memleketleriyle olan bütün mal

mübadelesi İtalyan tüccarların elinde idi. Bütün Avrupada İtalyan mahsulleri, bilhassa çuha, ipekli ve pamuklu dokumaları, silâh ve camları piyasaya hâkimdiler. Para ve kredi münasebetleri her yerden fazla ileri gitmişti. Rönesans tarihinde Floransa'nın en mühim rolü oynayışının sebebi de iktisadî inkişafında diğer İtalyan devlet ve şehirlerine nazaran buranın daha ileri gitmiş olmasıdır. Burada 14-15 inci asırlarda bütün dünyaca şöretli Medici, Sauli, Strozzi, Albizzi gibi bankerler vardı, ki bünlar batı Avrupa feodallerinin, bilhassa İngiliz kırıallarmın hazinelerini besliyorlardı. Roma papalığının gelirinin mühim bir kısmı da bu bankerlerin elinden çıkardı. Bu sırada Fransa'nın en ileri ticaret merkezi olan Liyon âdeta İtalyan bankerlerinin bir şehri idi. Floransada aynı zamanda mühim bir kısmı İngiltereden, İspanyadan satın alınan yünlerle dokunan oldukça geniş bir dokuma sanayii vardı. Kapitalist tipte işletmeler ilk defa burada meydana gelmişti. Onun için İtalya'nın, bilhassa Floransa'nın hümanizmanın beşiği olması tesadüfî değildir. Ortaçağ feodal istihsalinin temelleri yıkıldıkça, ideolojik üstyapısının da yıkılması tabii idi. Yeni istihsalin hususiyetlerini doğuran şartlar muhteva ve şekil bakımından yeni bir ideoloji de doğuruyordu. Ortaçağ skolastiği, mistisizmi yeni ihtiyaçları karşılayamaz, yeni kültürü çevreleyemezdi. Ortaçağ ideolojisinde bütün dünya nimetlerinden feragat başlıca unsuru teşkil ediyordu. Fani olan insana dünya hâdiseleri gibi bayağı işlere ehemmiyet vermemek, ahiret için yaşamak ve çalışmak telkin ediliyordu. Kilise ve Ortaçağ taassubu ilme hayat hakkı vermiyor, insana düşünce ve vicdan serbestliği tanımıyor, siyasî ve iktisadî kuruluş da insanlığın ilerlemesine engel oluyordu. Onun için gözler kadim Yunan ve Roma'ya çevrildi. Orada Yunanistanın dahili inkişafını, kurduğu demokrasi rejimi ile en yüksek ve parlak baharına ulaştıran; zengin, fakir, kibar, âlelade herkesin müsavi vatandaşlar olduğunu iddia eden bir Perikles

vardı; Sokratlar, Eflâtunlar vardı. Roma'da Plebiyenlerin Patrisyenlere karşı inkılapçı hareketlerinin rehberi Gracchus'ler, Marius'ler, insanların hür ve eşit doğduklarını haykıran Ulpis'ler vardı. Antik sosyetenin müterakim hazineleri yeni kültür için lüzumlu ilk maddeleri genç burjuva mümessillerine bol bol veriyordu. Onun mirası içinde ortaçağ asettizmine (dünya nimetlerinden yüz çevirme) karşı mücadele için kuvvetli kaynaklar vardı. Genç burjuvazi kadim cemiyetin dilinde ve lâik kültüründe feodal ideolojiye karşı mücadelesi için hazır bir silâh bulmuştu.

Yeni cereyanın mümessilleri insanı esas olarak aldılar. Fert olarak insanın menfaati ve hakları ön safa geçti. İnsanı tetkik eden ilimler yeniden başgösterdi. Ortaçağda durakalmış olan insanlık kültürü eski cemiyetin ilim, felsefe, sanat sahasında yaratmış bulunduğu şeylerin yeniden ihyası şeklinde devam etti.

Hümanizma ferdiyetçilik bayrağı altında inkişaf ediyor, ferdin kilise zincirlerinden kurtulmasını istiyordu. Rönesans ferdiyetçiliği, sonradan iş bölümünün çok keskinleştiği, sınıf tezatlarının çok daha derinleştiği zamanlara ait burjuva ferdiyetçiliğinden tabii ki çok farklı idi. Bu ferdiyetçilik her şeyden önce feodal kuruluşun ezgisine, doğuştan asalet hiyerarşisine karşı çevrilmişti. Petrark, «Asil olmamakla insanın şerefi bozulmaz»; Braccolini, «şeref ve asalet insanın kendi kabiliyetleri ile ölçülür, yabancılarkinki ile değil.. Bizler asırlarca evvelki ve bizimle hiç irtibatı olmayan bir şeyin bizimle ne alakası olabilir?» diyorlardı. İnsanlar ve milletler arasında yükseklik, aşağılık diye derin bir fark uçurumu bulunduğunu iddia eden kimselere zamanımızda bile rastladığımıza göre bu Rönesans mümessillerinin ne kadar büyük, ne kadar geniş görüşlü oldukları kendiliğinden meydana çıkar.

Bununla beraber hümanistler asıl feodal nizama karşı mücadele edememişlerdir. Başlangıç sıralarında hümanistler millî dillerle yazdılar, zamanlarının siyasî hâ-

diselerine karıştılar. Demokratik temayül-
ler her ne kadar bazılarındaki kendini gös-
termiş idiye de daha 16 ncı asrın başlan-
gıcında bunların büyük bir kısmı şiddetli
bir buhran geçirdiler. Bunun da iktisadi se-
bebe ve şartları vardı. Şöyle ki, 15 inci asır-
da İtalyan şehirlerinde ilk inkişafa baş-
layan kapitalizm İspanyanın sahil şehirleri-
ne geçti. Bu asrın sonunda dünya pazarla-
rında olan inkılâp ve 15inci asırda Türki-
yenin zaferleri ile bağı Bizans yıkılışı gibi
iktisadi hâdiseler, 16 ncı yüzyıldaki büyük
coğrafya keşifleri üzerine ticaret yollarının
Akdenizden Atlantik okyanosuna geçişi,
İtalyan iktisadiyatının 16 ncı asır başla-
rında sukutunu hazırladı. İşte bu iktisadi
dekadans ve feodal reaksiyonun zaferi ne-
ticesinde hümanistlerin çoğu, artık bilhas-
sa sanat, filoloji ve tarihle uğraşmakla ik-
tifa ettiler. Gerçi bu sahalarında onlar ölmez
eserler verdiler, fakat ideoloji sahasında
Ortaçağa karşı cezri ve katı bir yenilik gös-
teremediler. Hümanizma ticaret ve maliye
burjuvaları arasında kendisine dayanaklar
buldu, ona aynı zamanda yüksek asılzade-
lelerden katılanlar da oldu, içlerinde kardi-
naller de vardı, hatta iki tanesi sonradan
papa bile olmuştu. Ruhanilere, kilise asetiz-
mine karşı mücadelede en ileri gidenler
bile ateizme kadar işi vardi ramadılar, hat-
ta içlerinden bazıları papalık makamına
karşı bile dil uzatmaktan çekindi.

Eski hümanistler bilhassa iki kaynak-
tan faydalanmışlardı. Birisi halkın yara-
dış kabiliyeti, diğeri de antik kültür. Esas
itibari ile her ikisini de kullandıkları halde,
ikiden birinin temel olarak alınması bu
kültürde iki cereyan uyandırmıyordu. Fakat
halk pek ender olarak esas sayılıyordu, bu
hususla gayet ihtiyatlı ve çekingen dav-
ranmıyordu. Bu kültürün halkçı karakteri
zayıfladıkça, eskilik karakteri ağır bası-
yordu. Rönesansın şekli halk kitleleri ile
seçme zümre arasına aşılmaz bir duvar
koyuyordu. Hümanizmaya nüfuz edebil-
mek için lâtinceyi, eski yunanca, sonra-
ları da ibranceyi bilmek jeap ediyordu.
Hümanistler bu suretle akademilerde veya

sair yerlerde yalnız birbirlerine bağı husu-
sı bir tekke vaziyetine tereddü ettiler. Yeni
burjuva kültürünün kurucuları halka ya-
bancılaştılar. Yeni tahssüs ve fikirlerle de-
ğerli sanat eserleri yarattılar, fakat bu
eserleri kilisenin ve feodal idarecilerin
emrine tahsis etmiş oldular. Papalığın ya-
lanlarını ve fenalıklarını meydana çıkaran
vesikalar buldular, bu tarihli vesikaların
tenkidini usuller yarattılar, fakat bu
usulleri aynı papaların, aynı idarecilerin
ellerine verdiler. 1347 - 1354 senelerinde
Romadaki halk ayaklanması ve 1378 de
Floransadaki inkılâpçı hareketler, hüma-
nistlerin halk yığınlarından katı surette
ayrılması için bir vesile oldu. Ve bu ayrılış
hümanistlerin tenkit ve hücum ettikleri feo-
dallere yakınlaşmalarına sebep oldu. Pra-
tikte, hümanistlerle idareci sınıflar arasın-
daki hudut ne kadar çabuk ve kolay kalkı-
yordu.

Bununla beraber hümanistlerin müs-
bet taraflarını da inkâr etmemek lâzımdır.
Hümanist felsefe ilk devirlerde hâkim
olan lâtin - Roma nümesini diriltmekle
başladı. 15inci asrın ortasında Yunan orij-
nallerinin zenginliklerine sahip oldu. Pet-
rark İtalyan hümanizmasının ilk devresinin
en karakteristik şahsiyetidir. O, eski Ro-
ma kültürüne ait bütün vesikaları ihtimam-
la toplamıştı. Her ne kadar ideolojisinde
feodalizmin ve kilisenin tesirleri görülürse
de İtalyanca yazdığı şiirlerinde yeni zama-
nın sanatkârane akisleri de bulunmaktadır.
Ondaki tabiat ve yurt sevgisi de buradan
gelmektedir. Petrark'ın arkadaşı Boccace
Ortaçağ mistisizmine ve asetizmine karşı
daha katı olarak mücadele etmişti. Cumhu-
riyeti zalimlere karşı müdafa etmişti; o,
dinler arasında bir fark gözetmezdi. On be-
şinci yüzyılda İtalyan hümanizmasının en
kuvvetli mümessili olan Balla durgun an-
aneçiliğin düşmanı idi. Şiddetli hücumlarını
yalnız skolâstiklere değil, antik cemiyetin
eserlerini tenkit gözünden geçirmeden be-
nimseyen herkese karşı tevcih etmişti. Hat-
ta İsa'ya ve dine karşı vaziyet almıştı.
Kaderin ilâhiliğine inanmayan Pico de la

Mirandola ve açıkça din aleyhtarlığı yapan Pompanazzi İtalyan hümanizmasının birinci devresinin en kuvvetli, en unutulmaz şahsiyetleri idiler.

Yukarıda izah ettiğimiz iktisadi sükutundan sonra İtalyada sanatkarların, işçi ve küçük tüccarların vaziyeti dehşetli sarsıldı. Elllerinde büyük paralar biriktirmiş bulunan kuvvetli İtalyan burjuvaları daha uzun zaman bütün Avrupa ölçüsünde mühim roller oynamışlardı. Onlar yine müthiş bir lüks hayat sürüyorlardı. Zenginlerin bu çok müreffeh ve mürşif yaşayışı ile halk yığınlarının düştüğü sefalet İtalyan sosyete-i içinde derin bir farklılaşma doğurmuştu. Bununla beraber 16 ncı asır, İtalyada, evvelki iktisadi parlaklık neticesinde doğmuş bulunan sanat, felsefe ve ilmin parlak olduğu bir devir olarak vasıflandırılabilir. Fakat artık İtalyan monopolü kalmamıştı, maziye karışmıştı.

15 inci yüzyılın sonunda hümanizma Garp Avrupasının diğer memleketlerinde de inkişafa başlamıştı. İtalyan hümanizması öteki memleketlere muhtelif kanallarla girmişti. İtalyan üniversitelerine diğer memleketlerden birçok gençlerin tahsile gelişi, muhtelif aralarla Fransız krallarının ve Alman imparatorlarının İtalyaya seferleri dönüşlerinde bir çok İtalyan sanatkarlarını beraberlerinde alıp gelmeleri, İtalyan hümanistlerinin bazılarının diplomatik gibi resmî sıfatlarla öteki memleketlere seyahatleri buna çok müessir olmuştu. Fakat garbi Avrupa hümanizmasının inkişafı üzerinde mahalli tarihi şartların tesiri muhakkak ki daha fazla idi. Şehirlerin inkişafı, kapitalist münasebetlerin tekâmülü, burjuvazinin gelişmesi, derebeyliğin geçirdiği muhranlar yeni kültürün inkişafı ve yayılması için en müsait şartları teşkil ederler. Bundan dolayı Batı Avrupa hümanizmasında derebeylik ideolojisine karşı protesto İtalyadakine nazaran daha şiddetli ve açık olarak görünüyordu. Şimal hümanizması denilen garp memleketlerindeki hümanizmanın İtalyadakine nazaran başlıca hususiyeti tekâmülü bakımından

Luteranizm, Anglikanizm, Kalvenizm gibi reformasyon hareketleriyle bağlı olmasıdır. Hümanizma reformlardan önce vardı ve ona yol açıyordu, diğer taraftan da dini mücadeleler hümanizmanın ve avakibinin karakteri üzerinde tesir ediyor, onu değiştiriyordu. Bilhassa protestanların katolik kilisesi otoritesine karşı ayaklanmalarının bunda büyük ehemmiyeti vardı. Reformasyon hareketleri esas bünyesi itibarıyla hümanizma ile sıkı sıkıya bağlı olduğu halde, reformasyon rehberlerinin pek çoğu hümanist harekete düşman veya alâkasız bir vaziyet aldılar. Derebeylik ideolojisine ve sisteme karşı savaşan hümanistlerin en kuvvetlisi olarak tanınan Roterdamlı Erasmus protestanizme yaklaşmış fakat ona katışmamıştı. Maamafih Fransada Lefevre d'Étaple, Almanyada Ulrich von Gutten gibi hümanistler feromasyona doğrudan doğruya bağlanmışlardı. Fakat o zamanlarda reformasyon hareketi artık hümanizmanın bir inkârı gibiydi.

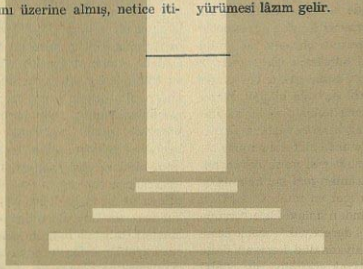
Rönesans kültürünün haktan uzaklaşması, mevcut kuruluşa intibak etmesi bazan onun hayatına mal olmuş, bazan da bir feodal-şövalye kültürü haline tereddidini mucip olmuştur. Bu, bilhassa Fransız Rönesansında kendini göstermiştir. Fransa'da birinci Fransuva devrinin muzafferiyetleri, derebeylik dağılmışlığının kısmen ortadan kalkışı, Romaya karşı mücadele, Fransız kilisesinin istiklâli, yeni kültürün yayılması için elverişli şartlar vazifesini gördüğü halde Fransız saray ve asilzadeleri Rönesansın dış görünüşünü kabul ettiler; mimarisini, resim ve heykelini aldılar. Filhakika ilmi faaliyetlerin ve ilmi tenkitçiliğin serbestliğini kendisine baş şiar edinen ve bunu en keskin bir silâh olarak kullanan en büyük ve birinci Fransız hümanisti Rabelais halk dilinde yazmış, mevcut kuruluşu tenkit etmişse de Fransız hümanizmasına damgasını vuramamıştır. Diğer memleketlerde, İngilterede ve Almanya'da, halka daha yakın Thomas Moor gibi hümanistler çıkmışsa da bunlar da fiilî in-

kılâpçı görüşlere kadar ileri varamamışlardı.

Elhasıl Rönesans kültürü feodalizme, kiliseye karşı müteveccihli. Fakat bu kültür zamanın eski unsurlarını içinden tamamiyle atamadı. Bundan dolayı da bu devrin felsefesi, ilmi, sanatı keskin tezatlarla dolu idi. Eski hümanizma derebeyliğe ve derebeylik sisteminin en büyük beynelmilel merkezi olan ve derebeylik nümunesine göre kendi hiyerarşisini kurmuş olan ve aynı zamanda katolik toprak mülkiyetinin en aşağı üçte birini elinde tutmakla en büyük derebeyi sayılan Roma katolik kilisesine karşı en şiddetli mücadele safhasında bile, halkın menfaatini de temsil ettiği halde ona yabancılaşmış, ondan uzaklaşmış, netice itibariyle idareci sınıfların menfaatine uymuştu.

On sekizinci yüzyılda büyük Fransız inkılâbı ile Fransada en yüksek ve kuvvetli safhasına ulaşan demokratik hümanizma derebeylik kuruluşunun yıkılışı içinde muhakkak ki bütün halkın menfaatini de temsil ediyordu. Fakat bu burjuva hümanizması kendi sınıfının kurtuluş ve kuruluşunu temin ettikten, kendi ihtiyaç ve istekleriyle çevreledikten sonra bu yeni kuruluşun müdafaasını üzerine almış, netice iti-

bariyle bu durumdan şiddetle zarar gören halk yığınlarına karşı düşman bir cephe kurmuştur. İnsan değer ve serbestliğini, insan haklarını esas mevzu olarak ele alan hümanizmanın muhtelif devirlerde, muhtelif içtimai kuruluş şartları altında insanlar arasındaki münasebetler ayrı ayrı olduğuna göre, yeni vaziyet ve şartlara uygun, başka esas ve istikametler üzerinde yürütmesi tabii ve lâzımdır. Yoksa artık sosyetenin yeni ihtiyaçlarına cevap vermekten âciz olan eski kültürün devamını temin etmekten başka bir şeye yaramaz. Bu itibarla devrimizde de hakiki hümanizmanın basit ve alelade bir an'ane tekrarcılığından, önceki devirlerin eskimiş ve kıymetini kaybetmiş çerçevesinden çıkarak karşılaşması, bugünkü insanlığın muhtarip olduğu şartlara karşı amansız bir cephe kurması icap eder. Yabancıların istilâsı altında kalan milletlerin maddi ve kültürel kurtuluş ve istiklallerini sağlayan, çok sıkı bir iş bölümü ile fertlerin şahsiyet ve kabiliyetlerini öldüren iktisadi soygun şartlarına karşı fertlerin siyasi ve iktisadi eşitliğini tekeffül eden, ırk, milliyet, din farkı gözetmeksizin bütün insanların siyasi hürriyet ve müsaviliğini kabul eden bir zemin üzerinde yürütmesi lâzım gelir.

TÜSTAV

Büyük Türk Hümanisti Tefik Fikret

Zeki BAŞTİMAR

«Türk hümanisti» derken millî hümanizm diye adlandırılan «yeni» bir iddianın tesirine kapıldığım akla gelmesin. Bence Fikretin hümanistliği biraz da bu garip iddiaya aykırı bir ruh taşımış olmasındadır.

Hümanizm, bazılarının zannettiği gibi, kendini kaybetmiş insanlığın yeniden kendini buluşu, aslına dönüşü mânasını ifade etmez. İnsanlığın inkişafında muayyen devreler ve merhaleler vardır. Bu merhalelerin hepsinde de kendini kaybetmiş insanlar yaşamış olmalıdır; fakat insanlık hiç bir zaman kendini kaybetmemiş, tarihi zaruretlerin mukadder kıldığı yol üzerinden yine aynı zaruretlerin çizdiği bir istikamete doğru birçok zigzaklar ve sıçramalar yaparak geriye değil, daima ileriye doğru yürümüştür. İnsan ırklarını bir tarafa bırakırsak bugünkü ilmin tarif ettiği mânadaki milletlerin gelişmeleri de böyle oluyor. Şu halde «kendini kaybetmiş» bir milletin «asıl hüviyetini bulması», «aslına, öz cevherine dönmesi» gibi realite ile ilgisiz ve yanlış bir prensibe dayanılarak kurulacak bir «millî hümanizm» in de bildiğimiz hümanizmle hiçbir münasebeti olmayacaktır. Hele eğer bu hümanizm, yani bu asla dönüş «hiçbir zaman tekin akli istiklâle dayanarak ferdi hüviyet ve hürriyetine kavuşması mânasına gelmez» se buna artık hümanizm de demek lâzımdır. Ferde, yani insana hüviyet ve hürriyet tanımayan bir hümanizm nasıl düşünülebilir?

Asla, öz cevhere dönüş tabirleri hümanizme değil, hümanizmle telifi kabil olmayan ırkçılık nazariye ve görüşlerine has tabirlerdir. Millî hümanizmin izahını yapanlar «milliyetçilikteki telâkkilerimizin ayırtıcı fizik - organik hususiyetlerinden ziyade birleştirici manevî kıymetlere» dayandı-

ğını sözlerine ilâveye lüzum görmeleri için özünü değiştirmez. Kaldı ki bizim milliyetçilik telâkkilerimizin esasında, fizik - organik hususiyetlere manevî kıymetlerden daha ziyade ehemmiyet vermek değil onlara (fizik - organik hususiyetlere) hiç yer vermemek yatar.

Asıl hüviyetini, yani millî benliğini kaybetmiş bir millet millet olmaktan da çıkması demektir. Tarif edilen mânada bir hümanizmin ona artık lüzumu da yoktur.

Hümanizm, Rönesans devrinde derebeyliğin boyunduruğuna ve kilisenin diماغlarda beslediği taassup âfetine karşı sosyal ve edebî bir cereyan olarak doğdu. Asıl gayesi şahsın hürriyetini sağlamak, kilisenin koyu taassubunu kırmak, ahlâkı, hristiyanlığın geri normlarından kurtarmaktı. Bu gayeye ulaşmak için hümanistler, kilisenin küfür telâkki ederek asırlarca zihinlerden uzak tuttuğu, unuttuğu eski çağ edebiyat, felsefe ve tarihinden faydalanmak lüzumunu duydular. Eski çağın unutulmuş kültür mirasını tekrar insanlığa iade etmek, doğmakta olan yeni burjuva kültürünü eski çağ kültürüne bağlamak, antik devrin sanat eserlerindeki kahr-amanlaştırılmış, hür insanı göstererek hürriyet aşkını aşılama, insanoğlunun benliğini, vekarını yükseltmek arzusudur ki hümanistleri eski eserlere ve delayısıyla eski dillere yîz çevirmeğe sevketti. Bu dönüş basit bir rücu değil, bir gaye değil, kilise ile, derebeylikle mücadele için bir silâhtı. Yeni medeniyetin gelişmesi için bir vasıtaydı. İnsanlığın, koyu bir taassup karanlığıyla örtülmüş, unutulmuş kültür mirasına yeniden sahip olmasının onun fikri, içtimai, iktisadi gelişmesindeki tesiri inkâr edilmez bir gerçektir. Fakat Rönesansla

başlayan muazzam fikrî ve teknik inkişaf-
ları bu kadarla ve yalnız basit bir aslı cev-
here dönüşle izah edersek, aslından, cev-
herinden henüz ayrılmamış, uzaklaşmamış
iptidai insanın bu terakkiye ulaşamamış ol-
ması sebeplerini ne ile izah edebiliriz?

Hümanizmin asla, cevhere dönüşle bir
alâkası yoktur. Milli cevhere dönüş prensi-
bi üzerinde kurulacak milli hümanizm de,
hümanizm kisvesi içinde hümanizmin red-
dinden başka bir mâna ifade etmez.

**Mazi, o bir muallim, o bir pir, o bir peder,
Hâlin tutup sınırlı cîmden, ağır, cesur,
Âtiye doğru yedemeli.....**

.....
.....
Âti çıkmaca ortaya mâzî silinmeli.

Diyen Fikretin hümanistliği, geriliğin,
istibdadın, dinî teassubun amansız bir düş-
manı, kültürün, terakkinin ateşli bir taraf-
tarı olmasında, millet sevgisiyle insanlık
sevgisini kalbinde birleştirmiş bulunmasın-
da, insan oğlunu, onun hürriyetini, benliği-
ni mukaddes bilmesinde, bütün şiirlerinde
bu ruhu yaşatmasındadır.

Fikret bugün belki en az okunan şair-
lerimizden biridir. Yazık ki gittikçe daha
az anlaşılabacağı için daha da az okunacak-
tır: Bütün eski şairlerimiz gibi. O kadar
çok sevdiği ilerilik adına o, bunu kendisi
için bir şeref sayabiliirdi.

Fikret bir halk şairi olmayabilir, fakat
halkçı bir şairdi. Kullandığı kelimelerin ço-
ğu halkın anladığı, kullandığı kelimeler de-
ğildi, fakat halkın ruhundan gelen kelime-
lerdi, onun aşkı, ızdırabını, yesini ve isya-
nını ifade eden kelimelerdi.

Eski şairlerimizden hiç biri ileri Türk
aydınının şuurunda zannetmem ki Fikret
kadar derin bir iz bırakmış olsun, Fikret
kadar diri olsun. Onun diri olduğuna en
büyük delil, ölümünün ardından yıllar geç-
tiği halde hayatında pervasızca savaştığı
kara kuvvet için hâlâ hücum edilecek bir
hedef teşkil etmesidir. Fakat bu, şunu da
ispat eder ki Fikretin savaştığı bu kuvvet,
bugün içinde yaşadığı içtimai hava kendisi

için büsbütün boğucu olmasına rağmen hâ-
lâ daha yaşıyor.

Fikret, eski devrin bütün çirkinlikle-
riyle sırtıttığı, fakat yeni sosyal kuvvetlerin
köklü bir halk hareketine önyak olacak
kadar olgunlaşmamış, kuvvetlenmemiş ol-
duğu bir cemiyette, tahakkümün, taassu-
bun, haksızlığın, rüşvetçiliğin, rıyanın ala-
bildiğine hüküm sürdüğü bir devirde yaşa-
dı, bu devrin ızdıraplarıyla inledi. O kadar
hasretini çektiği «hürriyet» ona hayal kı-
rıklığından başka bir şey getirememiş, ru-
babinin çıkardığı acı seslerinin perdesini de-
ğiştirememişti.

Fikret mücerret hakikata, mutlak ah-
lâka tapıyordu; belirli sosyal ve siyasi pren-
sipleri, kanaatleri yoktu. Hayatın objektif
seyri şiirlerinde akisler buluyordu. Fakat
bu seyrin sosyal kanunlarını bilmiyordu:
Ona göre cemiyet текlerin mekanik bir top-
luluğundan ibaretti. Bilgiyi fenalıkların de-
vası addediyordu. İçtimai haksızlıkların
insanların bilgisizliklerinden, geriliklerin-
den ileri geldiğini, cemiyete iyi bir şekil
vermek için bu geriliği gidermek, insanın
tabiatındaki müsbet karakteri hayata hâ-
kim kılmak kâfidir sanıyordu.

Melun eden de biz seni, tel'in eden de biz!

Fena yola düşmüş genç bir kadın kar-
sısında böyle feryat ediyordu.

Fikret çalışan insanı iyice görüp tanı-
yamamış, sosyal ve ekonomik şartların do-
ğurduğu asıl ızdırabın derinliğine iememiş-
tir. «Takdise müstahaktır» dediği insan
için, bütün eski hümanistler gibi onun da
sosyal hüviyeti merhamet telkin etmekten
ileri gitmesine engeldi. O sadece «Balıkçı-
lar» 1, dilencileri (Ramazan sadakası) göre-
biliyordu. Yüreklere ancak rikkat uyan-
dırabiliyordu. Fakat temsil ettiği toplulu-
ğun aşk ve ızdıraplarına kalbiyle tempo tu-
tabilmiş, onun kadar beşeri olabilmış şair-
lerin sayısı çok değildir.

Fikret, tabiatla başbaşa kalmak iste-
diği zaman bile yine insanı düşünüyordu.
Kış tasvir ederken «çatlamış elleriyle yok-
layarak» hayatı mezbelede arayan yoksul-
ları hatırlıyordu. Oğlunun bayram neşesi

ona, cicibici elbiseleri olmyan öksüz yav-
rucukların hüznünü duyuruyordu:

**Çıkar o süsleri artık sevdiğin yetişir
Çıkar, biraz da şu öksüz giyinsin,
eğlensin;**

**Biraz güzelleşsin
Şu ruyu zerdı sefalet...**

Fakat ne çare ki Fikretin hisleri bir
burjuva hümanistinin hislerinden öteye a-
şamıyordu. Oğlunun süsleri sefaletin sa-
rarmış benzini güzelleştirmeye yeter miydi
ki..

Fikretin insanseverliğini derin millet-
severliğiyle, vatanseverliğiyle uzlaşmaz sa-
yabilmek için insan hakiki vatan ve millet
sevgisine yabancı bir ruhun zebunu olma-
lı. Vatan ve milletten başka hiç bir ilham
perisine gönül bağlamıyan bir şaire kozmo-
polit denebilir mi? İnsanseverliği milletse-
verlikle uzlaşmaz sayanlar, milliyetçiliği,
milletini sevmekten ziyade başka milletlere
karşı nefret beslemekte görenler, millete
değil de milletin mücerret mefhumuna ta-
panlardır. Şüphe yok ki Fikret böyle müf-
rit bir nasyonalist değildi; olmamakla da if-
tihar edebilirdi. Onun milletseverliği böyle
bir nasyonalizme ve onunla bağlı diğer bir
sürtü izmlere aykırı düşüyordu. Çünkü o,
milletseverliği, vatanseverliği, hürriyetse-
verlikle tev'em görüyordu:

**Ey şanlı vatan bayrağı, bir gün seni oğlum
Bir mevkibi zihybet hürriyet önünde
Çekmiş görebilseydim.. O pürhane ölürlen
Etmezsem eğer şevkini takdis ile secde,
Dünyada en alçak baba elbet ben olurdum.**

Rûbabı Şikeste, Halûk'un Defteri bu
mısralarla doludur.

Belirli sosyal görüşleri olmayan büyük
ediplerin, şairlerin birçoğunda olduğu gibi
Fikrette de birbirine zıt fikirleri, temayül-
lere rastlanabilir. Fikreti iyi anlayabilmek
için onu fikirlerinin inkişafı seyrinde, za-
man içinde tetkik şüphesiz ki doğru olur.
Fakat bir sanatkar mutlaka yaratıcı hüvi-
yetini, şahsiyetini bulduğu andan itibaren
verdiği eserlerin yekünü ile ve bir bütün
olarak ele alınmak gerekse bu tezadları ka-

bul etmek doğru olur. Fakat bunları (te-
zatları) öne sürerek Fikretin fikirlerle ilgi-
si olmayan, havasına göre değişen bir mi-
zaç şairi olduğunu söylemek doğru olmaz.
Fikir şairi hislerini fikirlerinin ışığında ifa-
de ettiği için fikir şairidir; bu fikirler, ba-
zan birbirlerine zıt düşerse sebebini hisle-
rinin fikirlerine galebe çalmış olmasında
değil içtimai şahsiyetindeki kararsızlıkta
aramak lâzım. Fikirlerinde tezatlar bulun-
duğu için «fikir şairi» adını Fikrete çok gö-
rür de, ona sadece mizah şairi dersek bu sı-
ralarda sık sık fikir değiştiren bazı fikir
adamlarımıza ne diyelim?

«Kılıç» manzumesiyle «Tarihi kadim»
i her zaman Fikretteki tezatların bir misali
olarak ileri sürülür. Bu iki şiir arasında bir
tezat var mıdır?

«Tarihi kadim» de tasvir edilen harbi
sevebilecek bir insan tasavvur edilebilir mi
bilmiyorum. Bir harp ki hedefi sadece ya-
bancı ülkeleri yağma etmek, yakıp yıkmak,
ocakları söndürmek, aileleri süründürmek-
tir. Hümanist Fikret böyle bir harbi ancak
tel'in edebilirdi. Fakat bir memleketin ır-
zını, canını, malını, milletlerin şan ve şeref-
lerini koruyan, «ehli teaddiye hüsrân» ve-
ren bir kılıcı takdis etmesinden tabii ne
olabilirdi? Fikretin harbe dair yazdığı bü-
tün şiirlerinde «Hasan'ın Gazası» nda,
«Ken'an» da hep aynı ruh hâkimdir. Sal-
dırgan kuvvetlere karşı harp onun için mu-
kaddes bir harpti.

Fikretin hümanizmi, edebiyatımızda
bir merhaledir. Bugünün hümanizmi an-
cak, insana insanlığının şerefini, vekarını
tanıtmağa, ona yer yüzünün içtimai ve ta-
bii kuvvetlerinin bir organizatörü olduğu
şuurunu vermeğe gayret eden bir ümaniz-
ma olabilir. Sefaletle karşı pasif bir rikkat,
insanoğlu için kuru bir merhamet telkin
edemez. Bilhassa sosyal ve ekonomik şart-
ların doğurduğu ızdıraplara karşı aktif bir
nefret hissi uyandıрмаğa, insanın fiziki ve
ruhi kabiliyetlerini yükseltmeğe, geliştir-
meğe çalışmalıdır.

Hümanizma ve İnsanlık

Prof. W. Ruben
Ankara Üniversitesi

1932 de Ulrich von Wilamowitz - Moellendorf'un ölümünden beri Werner Jäger (Berlin) umumiyetle — ve haklı olarak — Almanya'nın başta gelen hümanist'i sayılır. O, bundan çok daha evvel de meşhurdur ve daha üniversitede talebe iken fevkalâde kabiliyetler göstermiş, Aristo'nun derin tefekkür sistemi üzerinde esaslı araştırmalara koyulmuştu. «Die Antike» dergisinde, kitaplarda, makalelerde ve konferanslarda Jäger eskiçağın manevî mirasını, bugünün nesillerine, kültürlü hayat tarzının kuvvetli bir örneği gibi vermeğe çalıştı. Kültür, bu yeni hümanizmanın merkezi bir mefhumu sayılır. Jäger «Hümanizma, üzerinde konferanslar ve takrirler» (Berlin - Leipzig, 1937) adlı kitabının 127 ve müteakip sahifelerinde şöyle yazıyor: «Avrupa dışı yabancı kültürlerin tetkikine iyice daldığımız zaman ve kendimizin de mensup olduğumuz, Yunan merkez kültürü etrafında toplanan kültür çevrelerine mensup milletleri o yabancı kültürlerle mukayese ettiğimiz zaman, köklü bir fark olarak şu hakikati kabul etmek zorunda kalırız: Bizim eskiçağdan devraldığımız kültürün biricik ayırıcı vasfı olan ve bizim bütün yaşama duygumuzu tayin eden şey, Yunan âleminin feyzinden faydalanmamış veya pekaz faydalanmış olan o kültürlerde yoktur; yani, kültür şuuru, kültürün bütün dünyevî varlığımızın en yüksek ve merkezi bir değeri olduğu hakkındaki şuurlu fikir, bu Avrupa dışı yabancı kültürlerde mevcutu değildir.» Fakat Avrupa dışı ırklar ve milletler kendi kültürlerine has bambaşka prensiplere maliktiler. Jäger'e göre Hintlilerin sadece dharna denen dinî bir öğretim sistemi vardır; Yahudilerin kanu-

nu ve peygamberleri, Çinlilerin Konfüçyüs sistemleri mevcuttur. Bu sistemlerde beşerî varlığın mâna ve mahiyetine dair yüksek, hislerden fıskıran ve fazla dalbudak salıp yayılmamış olan bir mefhum hâkimdir ve bu mefhum, kuvvetli bir dinî tek taraflılığı ile Avrupalıların mükemmellik mefhumundan ayrılır. «Bu telâkkinin tabii bir neticesi olarak, Helenizm kültür çevrelerine mensup olmıyan milletlerin kültürü ile bizim kültürümüz arasındaki farkın şuuruna bizde o kadar derindir ki terimlerimizi ihtiyatla kullanmak ve hattâ daha ileri giderek, diğer milletlerin yaşama sistemlerine kelimenin orijinal mânası ile kültür karakterini asla vermemek lâzım gelecektir.» «Avrupa dışı ırkların kültürünü kabul etmemekle, gûya Avrupalık gururuna yol açmak istediğim hususundaki kötü düşünceye karşı burada kendimi müdafaaya bile lüzum görmüyorum. Çünkü bir insanın veya milletin diğerlerinden başkâ türü olduğunu söylemem, mutlak bir kıymet hükmini ifade etmiş olmaz.»

Almanya'nın bugünkü belli başlı hümanist'inin bu sözleri bütün Avrupa hümanistleri, hattâ bütün münevverleri için doğru sayılabilir mi? Bu sözler, itiraz götürmez sözler midir? Meselâ bir hindolog, Hintliler için Avrupalıların benzer bir ideali kabul etmenin hatâlı olduğuna itiraz etmefk zorundadır; çünkü Hintliler, sadece, bütün kast vazifelerinin dindarane bir surette icrasını tazammun eden bir dharna idealine malik değildirlir; onlar dharna'yı dört gayeden ancak biri olarak telâkki etmektedirler. Amelî olarak kazanç temin etme gayesi yanında onlar, aşk, bütün dünya güzelliklerinin ve nimetlerinin zevkine

varmak gayesini ikinci bir gaye olarak tanımlamaktadır. Üçüncü gaye olarak, adâlet, diyanet gibi kast vazifelerinin ifasını; son olarak da, bu fani ve ızdıraplarla dolu dünyadan kurtulmak gayretini dördüncü ve en yüksek gaye olarak, kabul etmektedirler. Bir aile babası olarak insan kazanç ve saadet peşinde koşmalıdır ve ailenin idamesi yani çocuk yetiştirme de babanın dünyevi vazifelerindendir; o, ancak torununu gördükten sonradır ki ailesini ve mesleğini terkedebilir ve etmelidir, ve halâsa kavuşabilmek için dünyadan el etek çekmelidir. İşte Yunanlıların Perikles zamanında kültürlerinin en yüksek merhalesine vardıkları devirle aşağı yukarı aynı devirde Hintlilerin kendi klâsik yaşama idealleri bu şekilde idi. Hint darımları da Hint münevverlerinin neseli, dünyevi hayattan zevk alan, estetik hayat telâkkillerini pek açık bir surette göstermektedir. Her Hint münevveri, tıpkı ortaçağdaki Avrupa kültür idealinde olduğu gibi, gramer, mantık, hitabet tahsil etmek mecburiyetinde idi. Hintliler hattâ ilimle meşgul olmak hevesini de gösterdiler ve iktisadi meselelerin tetkikine ciddi bir surette girişmek teşebbüslerinde bulundular; hintliler sadece, dünyadan yüz çevirmiş, bizim için anlaşılmas, efsanevi ve hayret uyandıran mahlûklar değillerdir, onlar da bizim gibi insandır. — Ama şüphesiz ki Avrupaya nisbetle arada köklü farklar var. Meselâ Hindistan fırka mücadelelerini bilmez; eski Yunanlılardan bugüne kadar bütün Avrupa için karakteristik olan, plütokratlara karşı ayaklanmış halk kitlelerinin mücadelesini tanımaz; kaderi kötü zavallıları teselli eden bir din olmak iddiasındaki hristiyanlığı da bilmez; Hindistan için, 300 yıldanberi Avrupada peyda olan ve her sahada inkılâplar vücuda getiren makinenin hâkimiyeti de meçhuldür. Hulâsa, Avrupanın teknik üstünlüğü Hindistan için yenidir. Bu üstünlükten çok az önce Birünî, Gazneli Mahmudun sarayından kalkarak Hindistana gittiğinde, Hint ilmini (astronomi, tip, matematik, metrik v.s.) o zamanki is-

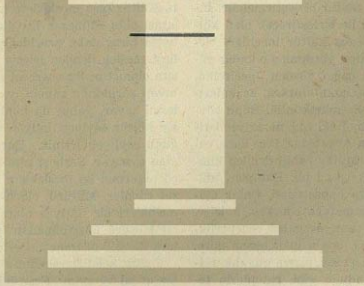
lâmlik ve hristiyanlık içinde Yunanlılardan kalma bir miras olarak gelişmekte olan garp ilimleri ile mukayese ediyordu. Hindistanda keşiflerin yüzde nisbeti Avrupadakinden daha yüksek de değildir. Jäger bunları bilmeyebilir, fakat bilmemek meşru bir mazeret sayılamaz; Hûmanizmadan gayrı bir şey olan insanlığı da hûmanizmanın esaslı unsurlarından sayan Jäger'in böyle yazmaması icabederdi. Onun haklı olarak işaret ettiği gibi, eski Yunanlı Heredot, yabancıları ve hattâ Yunanlıların düşmanlarını bizzat ve itinalı bir surette tetkik ve tasvir etmiştir. Kendi kültürlerini yabancılarınkı ile böyle mukayese etmek hiç şüphe yok ki Yunanlılara has bir şeydi ve bugünkü modern Avrupada da mevcuttur. Bunun zıddı olarak Hintliler ve Çinliler egosentiriktirler. İnsanlık fikrinin hristiyanlıktan başka bir kökü vardır ve sadece eski Yunan çağından da neşet etmez. İnsanın bugünkü buhrandan kurtulması için hakiki, «insancılık» en belli başlı vasıtalarından biri olacaktır. İkinci insancılık bir his idi, fakat insanlık zihniyeti bugün ilmi bakımdan da ortaya çıkabilir ve ilmi bir surette kendini kabul ettirebilir. Bugünkü tarih mükemmelen hakiki bir insanlık tarihi haline konabilir. Elbette ki Avrupa'da şimdiye kadar negredilen cihan tarihleri münhasıran Avrupayı ihtiva etmekte ve Asya, Hindistan ve Çin, hakkında da ancak koloni memleketleri olarak avrupalıların hâkimiyetine geçtikten sonra, pekaz malûmat verilmektedir. Fakat hakiki cihan tarihi Orta Asyayı bir mihver olarak ele alacak, Çin, Hindistan, Asya ve Avrupayı da bu mihverin birer yarım küresi olarak telâkki edecektir; bütün tarihten önceki ve tarihi devirlerde, ta Garbın bir ucundan şarkın öbür ucuna kadar gerçekte yer almış olan münasebetleri toplıyacak ve gerçek bir surette onları aydınlatacaktır. Daha bugünden bu neticeden şüphe etmiyoruz.

Bu dört komşu kültür her devirde hemen hemen aynı seviyede idi. Bu, kabul etmemiz ve anlamamız gereken dikkate de-

ger bir hakikattir. Hiç şüphe yok ki bu kültürler arasında farklar da vardır, fakat nasıl bir orkestrada her alettten hususi bir ses çıkmakla beraber harmoni bütün bunlara hâkim bir unsur ise, bunun gibi cihan tarihi de çeşitli milletlerin bir orkestrasıdır. Her ne kadar takriben şu son 300 yılda Avrupa ilim ve tekniğinin bir üstünlük temin ettiği muhakkak ise de, diğer devirlerde, meselâ protohistuvarda, bu çeşitlen bir üstünlük ön şarkta; yani Mısır, Babil ve İndüs vadisi sahalarında idi; ancak asırlarca sonra bu kültür çok iptidai olan Batı Avrupanın ormanlarına ulaştı. Bugün de şark dünyası Avrupanın bu üstünlüğüne süratle yetişmek emelindedir: bu hâdisse, beşeriyetin bugünkü buhran ânına rastlamaktadır. Bu buhran ancak, bütün kitaplardaki milletlerin aynı teknik ve ilim seviyesine gerçekten ulaştıkları zaman ortadan kalkmış olacaktır. İnsanlık nasıl müşterek bir mebdce sahipdiyse, bazı sarsıntılarla bozulmasına rağmen, lailma yeniden kurulan bir kültürler eşitliği halinde normal bir vaziyeti vardır. Nasıl bütün insanlar ateş yakmayı, konuşmayı, iki ayak üstünde yürümeyi öğrendi iseler ve nasıl

insanlığın ilk unsurları bütün insanlar için müşterek idiyse, bütün farklara rağmen, daha yüksek manevî kültürlerin unsurları da böyle olacaktır.

Bu şekilde yürütölen bir cihan tarihi hakiki mânası ile beşeridir, istikbal onundur. Böyle bir tarih, Yunan idealini müdafaa eden fazlası ile bir tarafı hümanist telâkkiden de esas itibarı ile daha geniş görüşlüdür. Eski Yunan trajedisinin, eski plâstik sanatların hakikaten güzel olduğu inkâr edilemezse de şu da unutulmamalıdır ki hâkim Sokratı, baldıran zehiri dolu kadehi içmeğe halk mahkûm etmişti; ve keza şu da unutulmamalıdır ki Arıstionun zamanında en yeni ilim sayılan şey, zamanla umulmıyacak kadar eskimiş, sadece dogmatik bir şekil almış olduğundan. Koperniğin, Keplerin, Galilenin ilmi eskiçağa karşı, Eflâtuna ve hattâ Sokrata karşı, asırlarca mücadele etmek mecburiyetinde kaldı. Herkese karşı âdil olmak, her yerde iyiyi aramak, her şeyi, hattâ eski nesillerin ebedi ideal yaydığı şeyleri bile, geniş bir görüş zaviyesi ile bütünü içinde kavramak ve fanililiğe inanmak.. İşte gerçek tarih ve insanlık zihniyeti.

TÜSTAV

Klasik Kültür Yalnız Birleştirici midir ?

Bu yazıda, bütün dünyada klasik kültürün en kuvvetli merkezlerinden biri olan Fransada, bugünün şartları içinde klasik kültürün ne ifade ettiği dünyanın en büyük ilim adamlarından biri olan Henri Wallon tarafından canlı misallerle teşrih edilmektedir. İhtisasin insanları ayırdığı, «umumi kültür» ün, bu arada klasik kültürün ise birleştirici, kafaları genişletici bir tesiri olduğu iddia edilir. Wallon, kültür birleştirir mi? sualini soruyor ve cevabını veriyor.

College de Franse'da profesör olan Wallon bugün Fransa'nın en büyük iki üç ruhiyatçısından biridir. Bu yazı Wallon'un «umumi kültür ve meslek seçimi» (Culture générale et orientation professionnelle) konusu üzerinde verdiği mühim bir konferansın bir kısmıdır. Yer darlığından dolayı konferansın tamamını veremediğimize cidden üzülüyoruz. Öntümüzdeki sayılardakonferansın öteki kısımlarını vermeğe çalışacağız.

Henri Wallon

Collège de France'da Profesör

Şimdi daha ileri gitmeden, sizinle beraber, birleştiren, birleştirmek zorunda olan kültürün ne olduğunu araştıralım. Kabul ediyoruz, kültür birleştirmelidir. İnsanları birbirleri ile birleştirecek olan kültürdür. Fakat acaba kültür insanları birleştiriyor mu? Önce, yardımına o kadar güvendiğimiz Eski çağı gözden geçirelim. Eski çağda, bazılarının kültürü, başkalarının köle olması ile mümkündü. Bunu söyleyen ben değilim, Eski çağ nazariyecilerinin en derini olan Aristo'dur. Bize daha yakın zamanlarda, kültür rahip denilen kimselerin has vasfı ve işi idi. Rahipler, kültürü manastırlara hapsedmişti. Onlar kültür an'anesini muhafaza ederken, köleler, zamanın para getiren meşgalesi rencberlikle uğraşıyordu. O devrin inançlarına göre, Azizlerin işledikleri sevapların günahkârlara şefaati dokunduğu gibi, rahiplerin tefekküründen de halkın öylece faydalandığını biliyorum. Bu durum, o devrin zihniyetine uygundu. Ama, rahiplerin bu tefekkürünün çalışan insanlar için iyiliği ne

olursa olsun, yine de ortada birlik yoktu; ayrılık vardı. Kültür insanları ayırıyordu. Sonraları kültür hayata biraz daha yaklaştı. Kültür bazı mesleklerle intisap etme vasıtası oldu. Bilhassa Büyük İhtilâlden ve hattâ biraz daha evveldenberi, kültür serbest meslek denilen işlerin ifasına bir vasıta olmuştur. Size serbest mesleklerin mahiyeti sorulduğu zaman, ya bunların isimlerini sayar, yahut da bunların muayyen bir kültür seviyesi istiyen meslekler olduğunu söyleyebilirsiniz. Burada da kültür yine ayırıyor. Serbest meslek erhabı, veya çocuklarının bu mesleklerle intisabına gayret edenler, kültürü, elden bırakmak istemedikleri bir imtiyaz olarak, mesleklerini bu kültürü haiz olmadan istilâyâ kalkanlara karşı, kullanmak isterler.

Size kendi mesleğim olan hekimlikten bir misal vereyim: Fransada hekimlerimizin, bence tamamen haksız olan, lâtince ve yunanca bilmiyenlerin tababete intisabına engel olmak iddialarına şahit oluyoruz. Çünkü — bunu burada zikretmekten uta-

niyorum, fakat hekimler bunu hem söyleyip hem yazdıkları için nazarı itibara almak mecburiyeti vardır — hastalık isimlerinin büyük kısmı yunancadan geldiğinden kelimenin yunancada ne mânaya geldiği bilinmezse hastalığın mahiyeti de o kadar iyi bilinemezmiş. Bu muhakemenin mükemmel olduğu, fakat aynı muhakemeyi daha geniş bir sahaya tatbik etmek istediğim cevabını veriyorum. Ve ilk okul talebesine, hendesede «pentagone» vesaire gibi yunancadan gelme kelimeler geçtiği için, hendeseden evvel yunanca öğretilmesini teklif ediyorum. Lâtinceye gelince, biraz evvelkinden azıcık daha makul bir sebep gösteriliyor gibi: Fransızca lâtinceden müstak olduğu için lâtince öğrenilmemiş ise fransızca, gereken bütün incelikleriyle bilinemez ve yazılamazmış! Birçok pedagoglar, eğer fransızcada bir lisan buhranı varsa, gençler fransızcaı hatasız yazamıyorlarsa bunun lâtince bilmemelerinden ileri geldiğini iddia ediyorlar. Tecrübem bana bunun tamamıyla aksini söylüyor. Maalesef birçok vazife tashihine katlanmışımdır. Bilinen fransızcaı lâtincenin unutturduğuna şahit oldum. Bakınız nasıl: Lâtince çok hususî, hukukî ve ahlâkî bir düşüncü tarzıdır. Lâtincede derhal hukukî veya ahlâkî, tamamen mücerret kelimelere varırız. Lâtince okuturken ve çocukları fransızcaı lâtince yazıyormuş gibi yazmağa zorlarken, onları kendi ihtiyaçlarına da, günün yeniliklerine de uymıyan bir tarzda yazmağa icbar etmiş oluyorsunuz. Günümüzde çocuğu en çok ilgilendiren teknik, spor, telsiz telefon, motör, bir kelime ile lâtince söylenemiyen her şeydir. Çocuk vazifelerinde spora ve tekniğe ait kelimeler kullanınca, bunun anlaşılma, hususî ve gayri edebî bir lisan olduğunu söylüyorsunuz. Onu, düşündüğü gibi tabii bir şekilde yazmaktan menediyorsunuz. Ve işte bunun içindir ki çocuk konuşma zamanı hep tabii ve sıhhatli konuşuyor; yazdığı zaman, sizin dediğiniz gibi yazmağa kendini zorladığı için, lisanı bozuk oluyor. Bu hal belki biz fransızlara

mahsustur, klâsiklik düşkünlüğümüz millî hatâmızdır.

Size insanlar arasında ayrılık doğuran birkaç kültür misali daha vermek istiyorum:

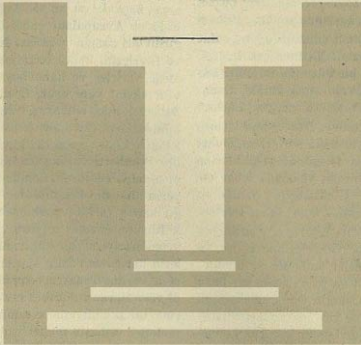
Klâsiklik düşkünlüğü dediğim hatâ yanında bir de tarih anlayışında yanlıs görüşümüz vardır. Bu, bir milletin veya bir halk kitlesinin kendi tarihinden refah ve kudretinin yüksek olduğu bir devri seçmesidir. Böyle bir millet, ahvali, dünyada meydana gelen yenilikleri, daha genç milletlerin meziyetlerini nazarı itibara almadan, kendisini de ecdadının meziyetlerini haiz addeder. Ve bu gün aynı kudrete sahip değilse, kabahati, hakkı olmadan kendi arasına katılanlarda, bulur ve bunun için onlardan intikam almağa kalkar. Bu milliyetçilik şeklinin deinsanları birleştireceği yerde nasıl tefrika çıkardığını görüyorsunuz.

An'anecilik de bir başka kültür şeklidir. Bunun, hâlen, buradan başka yerlerde muteber olduğunu itiraf ederim. Bu gün biz yenilikleri kendimiz için alakoyuyoruz, ama, başkalarını an'aneciliğe zorluyoruz. Eskiden Avrupahlılar yeni bir memleket girdikleri zaman yerlilere kendi medeniyet ve fikirlerini kabul ettirmek için, her şeyi ateşe verirler ve kana boyarlardı. Şimdi tam aksini yapıyoruz. O memleketin mabetlerini inşa ediyoruz, rahiplerini, hükümdarlarını, an'aneyi temsil eden ve memleketi teknik ve maddî kuvvet sahasında bize rekabetten alıkoyacak, herkesi, her şeyi himaye ediyoruz. Sömürge yapacağımız yerin ahalisini kendimizden mümkün olduğu kadar farklı yapabilmek için onların kültürüne hürmet ediyoruz. Demek bu da insanları ayıran bir kültürdür. Tarihi şekillerin haricinde başka ayırıcı kültür şekilleri de vardır. Tasarruflarında bulunan maddî vasıtalarından hareket etmek ve başkalarına tahakküm etmek kudretini alan bazı milletler ve hattâ fertler vardır ki bu tasarrufu kendi manevî ve fikrî üstünlüklerinin nişanesi sayarlar. Ve bu onların, üstün fertler ve ilâhî kudretin mümessili milletler olduklarının alâmetidir. Bu milletler,

kendi kendilerine malettikleri, fakat yalnız maddi üstünlüklerinin neticesi olan manevi üstünlükleri namına diğer milletleri veya diğer fertleri kendi ahlâkî görüşlerini veya yaşayış tarzlarını kabule zorlarlar. Daha bu sabah Mösyö Claparède size, nükteli bir şekilde, kültür namına müstemlekecilğe çıkan, bir memlekete medeniyet bayrağını diken milletlerden, ve bu hareketin yerli-lerde doğurduğu düşmanca tepkilerden bahsetti. Görüş farkı, diyordu. Ve bu farkı kesip atan, yalnız kuvvet oluyor.

Fertler arasında aynı şeye şahit oluyoruz. Son zamanlarda sanayi ve iş âlemi kodamanlarının yıkıldığını gördük. Bazıları hakkında hakikaten şaşırtıcı şeyler okudum. Meselâ dünya sahnesinden halen çekilmiş bulunan bir fabrikatör, işçilerine bir şehir kurmuş. Fakat onları muayyen bir yaşta evlenmeye mecbur ediyormuş. Genç kızları evlerine muayyen bir saatte, galiba saat yirmi ikide, dönmeye mecbur tutuyormuş, o saatte dönmeyenleri, fahişeler gibi sıhhi muayeneye tâbi tutturmağı kendine

iş edinmiş. Tabii ki bu onun görüşüne göre büyük bir insaniyet nişanesidir. Fakat ne de olsa hürriyete, herhangi bir hürriyet gibi bir hürriyet olan, cinsî hürriyete fazla bir hürmet sayılmaz. İşte, kuvveti elinde tutanlar, günün bazı güçlülere, başkalarını kendi kaprislerine ve ahlâkî ideallerine itaate mecbur sürüler sayarak onları nizamlar kabulüne zorlayınca, kültür namına irtikâp edilebilen şeylere bir kaç misal. Kültür hakkındaki misallerimize bir son vermek için ilmi ele alalım. Burada, bize ilmin insanları birleştirecek âmil olduğu söylen- di. Buna tamamiyle kaniim. Bununla beraber bugün, kafasile ve eliyle çalışanlar arasındaki farkı bilhassa ilmin doğurduğunu müşahede edelim. İlim insanların birleşmesine yardım etmiyor. Eğer âlim isem, entelektüel isem ,muayyen bir kültür sahibi isem kendimi derhal aynı kültüre sahip olmıyandan başka hissederim. Böylece, birleştireceği iddia olunan kültürün hakikatte, şimdiki halde, nasıl ayrılık yarattığını görüyorsunuz.

TÜSTAV

Klâsik Öğretimli Lisede

(1902 Doğumlulardan)

Ernst Glaeser, geçen harpsonrası Alman edebiyatının belli başlı isimlerinden biridir. İlk mühim eserini 1928 yılında «1902 Doğumlular» (Jahrgang 1902) adı altında neşrettiği zaman memleket içinde ve dışında büyük bir alâka topladı. «1902 Doğumlular», geçen harbe iştirâk etmiyen, fakat çocukluktan gençliğe intikal çağında olan bir neslin romanıdır. Daha sonra muharrir bu eserin bir devamı sayılabilecek olan «Sulh» (Frieden) romanını ve 1933 de Almanyadan çıkarak «Medeniyetin Sonu» (Der Letzte Zivilist) romanını yazmıştır. Aşağıdaki yazı «1902 Doğumlular» dan bir parçadır. Burada, klâsik öğretimde bulunan lisenin ne kadar formel, hayattan ve realiteden uzak, devrin şartlarına ve ihtiyaçlarına aykırı olduğu ve bu köhneleşmiş sistemin hâdiselerin zoru karşısında nasıl çatırdadığı gayet müşahhas, gayet canlı bir tarzda görülüyor.

Ernst GLAESER

Lise binası, kurşunî öt taşı ile süslenmiş kırmızı tuğladan bir yapı idi. İçinde bir kaç cılız ıhlamur ağacının bir asker intizamıyla dizildiği avlusunun etrafını dökme demir çubuklu büyük bir parmaklık çevirirdi. Bazalt bir kaideye oturtulmuş, bu siyah boyalı parmaklıklar, orta çağ mızraklarına benzerdiler. Çıplak uçları, dondurucu kış havasına, kafa tutarcasına saplanırdı ve önlerinden geçen herkesi, daha cildi ve ölçülü bir çehre takınmağa âdeta zorlardı. Binanın en yüksek yerine, mermer harflerle şu yazı konulmuştu: «Bilgi, kudrettir.»

Binanın loş koridorları birer mağarayı andırırdı. Bir parçacık ışığın sokulduğu yerler dahi korkunçtu. Hattâ avlulara gelen ışıktaki bile bir halsizlik vardı. Duvarlar kül renginde, pencereler kül renginde, yazı tahtaları kül rengindeydi. Kitap kapakları kül rengi kâğıttandı ve talebelerin renkleri de, öğretmenlerin bakışları da hep aynı renkteydi. Direktörün sakalı bile kırıl kırıl ve yoluk yoluktu.

Şunlar yasak edilmmişti: 1 - Koridorlar-

da koşmak, 2 - Merdivenin birkaç basamağını birden çıkarmak, 3 - Derste gülmek, 4 - Müsaade almadan pencereleri açmak.

Öğretmenlerden hemen hiç biri de elli den aşağı değildi. Daha genç olan birkaçının da birer illeti vardı ve bu yüzden, ihtiyarlardan daha aksi idiler. Sağlamlar cepheydiler. Talebeler, onlar için, en iyile-riydi, diyorlardı.

Beni bir snuf aşağıya kabul ettiler. Üstelik de, yunanca için hususi ders almak zorunda kaldım. Hocamda nekris hastalığı vardı ve adamcağız, hastalığına rağmen vazifesini yerine getirdiği için pek öğünüyordu. Bu vazife de, beni ve arkadaşlarımı gayrikeyfî fiillerle ve harufu hecalarla işkenceye sokmaktan ibaretti.

Harp bu mektebe zerre kadar tesir etmemişti. Harp, yazılması henüz tamamlanmadığı için ders programına sokulmasına lüzum görülmiyen bir tarih bahsi gibi telâkki olunuyordu. Babası cephede ölen talebeler çoğaldığı ve kollarında siyah bantlarla sıralarda oturan oğlanların sayısı arttığı halde, kürsüden harbe dair tek lâf

yükselmüyordu. Midelerimiz bomboş iken ve teneffüslerde birbirimizin ekmeğini aşır-makla meşgulken bizim birer ırfan kulesi-ni andıran profesörlerimiz, kemali şevket-le hükümlerine devam ediyorlar ve bizlere, yunanca ve lâtince yazılmış şeha-detnameler dağıtıyorlardı. Bir piyade avcı taburunun, istirahat için geri alınmış bir bölüğü, lisenin önündeki meydana manevra talimleri yaparken, subayların keskin komutaları havayı yırtar ve pencereler de, manevra mermilerinin çıgırtkan çatırdısı ile titrerken, bizler; sınıfın sıkıntılı hava-sında oturuyor ve Trovalı kahramanların kullandıkları silâhlar hakkında, yahut da Sezar'ın süvari kuvvetlerine dair konuşu-yorduk.

Verdun'dan ve kurbanlarından haberi bile olmıyan, fakat buna mukabil Akilos'un Mirmidonyalıların teçhizatını en kü-çük teferruatına kadar bilen profesörler vardı. Ve eğer harpten bahis mecburiyetin-de kalsalar, söyledikleri şeyler, Homer'in tamtamina bir tercümesi olurdu. Bu profe-sörler için sadece kahramanlar mevcuttu: Ötesi ise, vazifesi: «Boş araziye kana boy-a-mak olan.. «yaya askerleri» nden ibaretti. Bu hocalar bir zafer kutlayacakları zaman, günlük tebliğlerde zikri geçen generaller-den başka bir şeyden bahsetmezlerdi ve on-lar hakkında da dasitâni isimler kullanır-lardı.

Harbin hedefine bir türlü varmadan, Rusya'da durmadan ilerleyenlere «Rüzgâr gibi uçanlar!» denilirdi ve «Canlı yumruk» da, Fransadaki bütün hücumları olduğu yere mihlamlaktaydı.

Böylece harp talebeye, — şayet bahse-decek olurlarsa — senelerce tasavvufi bir şekilde tahrif ettirilerek, gösterildi. Ama ben geldiğim sırada, hemen hepsi de zabıt veya harp hakkında söz söylemeğe selâhi-yetli yüksek memur çocuklarından teçek-kül eden bu talebeler bile ürkek ve düşün-celi olmuşlardı. Ekseri zaman mideleri boştu. Hiç bir konuşmalarında sefaletten bahsetmiyen mürebbilerine karşı bu oğlan-

larda yavaş yavaş bir başkaldırma alâmeti kendini göstermişti.

Bu işin ilk defa açığa vurulması, Ho-mer bahsinde oldu.

Bütün harbin belki de en müthiş açlık ayı olan 1917 Birincikânunun o korkunç günlerinden birinde, «Odise'nin Evlenme talipleri» nin ziyafeti sahnesini okuyorduk.

Çekingen bir oğlan olan küçük Mahr, kitabımı alıp kürsünün önünde durmuş ve oldukça beceriksiz bir halde, bu ziyafetin dâsitâni yemek listesini tercüme ediyordu. Hava soğuktu, kömür de yok gibi idi. Par-desülerimizi çıkarmamıştık. Kürsüde oturan profesör, tercümeyi doğru yapıyor mu, di-ye, gözlerini Mahr'dan ayırmıyordu. Sıra-nın altında yemeğimiz vardı ve bu dasita-ni yemek listesini titreye titreyetaki-p ediyorduk. İşte tam bu sırada hâdiseler başladı. Önce, arkamda oturan birisi, yavaş sesle ahlayıp ohlamağa koyuldu. Bunun arkasın-dan, sağında oturan bir başkasının da giz-lice ağzını şapırdattığını gördüm. Ötekiler de, bu besleyici mısırları parmaklarıyla he-yecanlı heyecanlı takip ediyordular. Hattâ ben bile ağzımın sulandığını hissettim. Ö-nümüzde duran Mahr da, tercümeyle devam ediyordu.

Gözlerimizin önünde; kızarmış tavuk-lar, şişe geçirilmiş öküzler, kıbrıs şarapları, en nefis tereyağı topakları, kesildiği zaman kırmızı habbecikler halinde ve ses çıkararak sıçrayan yaban domuzu sırtları oynası-yor, taze koyun etlerinin gıcıklayıcı man-zarasını, suda haşlanmış balıkların dağılı-sını, Tiyaiki adası kuzularının ağız sulandı-ran yumuşaklığını, kayalar arasındaki yu-valardan toplanmış kuş yumurtalarının sarısındaki iç bayıltıcı lezzeti âdetâ tadı-yor; keçi tulumlarından, kıpkırmızı şarap-ların fışkırdığını, davaların böğürdüğünü, cırtlak cırtlak bağırان horozların korkusu-nu, yarı çıplak ve iriyarı usaklar tarafın-dan avluda kesilen öküzlerin yeri eşelerken çıkardıkları boğuk sesi ve bu arada, ürkek muzikacıların çaldığı flüt havalarını işiti-yor, bu mısırlarda eşeleniyor ve bir et elâs-tikiyetindeki mecazların arkasından ağız-

mızı şapırdatıyor; mafsallarımızın inceleştigi, kanımızın sulandığı ve kemiklerimizin yumuşadığı şu anda, Homer'i ilk defa olarak korkunç bir ceza vazifesi gibi değil, fakat her büyük sanat eserinde olduğu gibi, tâ içimizde hissediyorduk. Ağzılarımızın suyu akıyor, fakrûddemli muhayyilelerimiz birdenbire işliyor ve kendimizi; taze etten akan koyu kırmızı kanlar dudaklarından damlarken bir esir kız için zar atan bir evlenme talibi sanıyoruz. Bu sırada profesörün ince ve soğuk sesi, bir iğne gibi batıyor. Ses: «Mahr» diye haykırıyor. «Mahr, ön, çünkü değil, ki» mânasına gelir. Fakat Mahr, hiç bir şey söylemedi, kitabı gözlelerinden uzaklaştırdı ve profesör devam etse-ne diye suratına haykırıken, âdeta duyulmaz bir sesle mırıldandı: «Artık daha fazla okuyamayacağım...»

O vakit profesör, kürsüden atladı ve alaylı alaylı güldü: «Ya demek, yine hazırlanmadınız. Alâ, oturun yerinize!» ve gözlüklerini yukarı kaldırarak, gayet ihtimamlı bir beş attı. Galiba aynı zevkle bir de not defterine işaret koydu. Amma Mahr, muhakkak ki hayatında ilk defa olarak karşılık vermek cesaretini gösterdi: «Hiç de değil, hazırlıkliyım. Fakat tercümeyle devam edemeyeceğim. Çünkü öyle karnımı aç ki...»

«Açlık mı?» Profesör bu kelimeyi ilk defa duyuyormuş gibi olduğu yerde bir döndü.

«Açlık ha, bunun vazife ile ne alakası var?» ve böyle diyerek Mahr'ı itti. «Oturun oturun.» Kürsüye döndü ve musibet sesiy-le başladı: «Şimdi öteki şarkıya geçiyoruz. Bu kısım, evlenme talibinin ölümünden bahseder. İyon şivesinin eski Atina şivesinden olan farkına iyi dikkat edin.»

Mahr, yerinde arkaya doğru sallandı.

Profesör, yeni okuduğu altı heceli mısralara, sivri parmağıyla tempo tutmağa başladı.

İşte bu sırada ilk baş kaldırma kendini gösterdi. En gerideki sıralardan gelen homurtularla başladı, devam etti ve arttı. Tepinmeler oldu ve profesör «Susun» diye bağırdığı zaman müthiş bir tepinme ve homurdanma ile karşılaştı. Hepimizin başları da, sanki kendimizi müdafaadan utanıyormuş gibi, önlümüze düşmüştü, fakat homurdanmayan tek kişi yoktu, içimizde. Profesör, halinden hiç ummadığım bir sıçrayış yaparak, aramıza karıştı. Homurtumuz devam ediyordu. Beni yakaladı, sıradan çekip çıkardı ve kulağının arkasına iki defa vurdu. Ama homurtu kesilmemişti. Hattâ bazı talebeler, mürekkebe daldırdıkları ufak kâğıt yuvarlakları, profesöre doğru fırlatmağa başlamıştılar. Adamcağuzın kola-lı yakası leke içinde kalmıştı. Gözlüğü yerinden oynadı ve beni bıraktığı zaman, lâstığı suratına fırlattım. Gözlüğü parça parça oldu. Profesör odadan fırladı. Arkasından yuha çektik.

Muzaffer olmuştuk. Karşı koymuştuk. Ve on dakika sonra direktör, profesörü alıp da odaya geldiği ve uzun ve zehirli bir nutuktan sonra bizi iki saat cezalı bıraktığı, bana da üstelik iki saat daha hapis cezası verdiği zaman cezaları memnunlukla karşıladık. Zira kafamızdakileri onlara göstermiş bulunuyorduk.

Ben bu andan itibaren mahvolmuştum. Durmadan beş alıyordum. Ve sınıfın en kötü talebesi olmuştum. İstedğim kadarını öğrenebilirdim. Ama az sonra, bu boş zahmeti de bıraktım. Zira bu hâdiseden birkaç hafta sonra Anna'yı tanımıştım.

Çev. Bîrhan ARPAD

Yirminci asrın büyük Amerikan romancısı J. Steinbeck'ten üçüncü sayımızda bahsetmiş ve «Gazep Üzümleri» adlı romanından bir parça da vermiştik. Steinbeck'e şöhretini ilk temin eden «Tortilla Flat» romanı, «Kenar Mahalle» adı ile Re. Gliran tarafından türkçeye çevrilmiştir. Yakında ABC Kitapevi tarafından yayınlanacak olan bu romandan bir faslı, kısaltarak, okuyucularımıza sunuyoruz.

« Kenar Mahalle » den

Danny'nin dostları felâkete uğrayan bir kadının yardımına
nasıl koştu?

J. STEINBECK

Senora Teresina Cortez ve sekiz çocuğu ve ihtiyar anası Tortilla Flat'ın cennet hududunu teşkil eden derin hendeğin kenarında güzel bir kulübede oturuyorlardı. Teresina otuz yaşına yaklaşmış iri yapılı, olgun bir kadındı. Anası, bu ihtiyar, kuru, dişsiz ve geçen nesle mensup kadın, elli yaşında vardı. Adının Angilica olduğunu hatırlayan bile pek azalmıştı.

Bütün hafta zarfında iş bu Viejanın (*) eline bakardı. Çünkü sekiz çocuktan yedisini beslemek, cezalandırmak, okşamak, giydirmek ve yatırmak onun vazifesi idi. Teresina sekizinci ile ve dokuzuncuya hazırlanmakla meşguldü.

Vieja pazar günleri, kendisinden daha eski siyah bir saten giyinerek, başına, üzerinde kilden yapılmış iki kiraz bulunan kaba ve dayanıklı siyah hasırını geçirerek her işi bir tarafa bırakır ve dosdoğru kiliseye gider ve orada, azizlerin itikâflarında durdukları kadar hareketsiz dururdu. Ayda bir kere de, ikindi üstü, günah çıkartmağa giderdi. Hangi günahlarını çıkarttığı ve nasıl bu günahları işlemeğe vakit bulduğu şaşılacak şeydir, çünkü Teresina'nın evinde yerde sürünen, sıralayan, sendeleyeni, kedileri boğan, ağaçlardan atlayan mahlûklar vardı; ve bunlar her biri her iki saatte bir muhakkak yiyecek yemeğe gelirlerdi.

Viejanın herkesten başka türlü bir ruhu (*) İhtiyar demektir.

hu ve çeliktan sinirleri mi vardı ki? Onun yerinde başka birisi olsaydı ruhu bağıra bağıra havafı fişegi gibi burnundan fırlardı.

Tresina biraz şaşkın bir kadındı. Tabii akıl işlerinde. Yoksa vücudu, şu çocuk süzmek için yaratılmış mükemmel imbiklerden biri idi. On dört yaşında idrâk eylediği ilk çocuğu kendisini müthiş korkutmuştu. Geceleyin Top parkında kurtulduğu bu dehşetli bir gazete kâğıdına sarmış ve bekecinin görebileceği bir yere bırakmıştı. Bu bir sırdır, bu hâdise öğrenilse Teresina şimdi bile mahcup olur.

Onaltı yaşında iken Mr. Alfred Cortez kendisiyle evlendi ve ona kendi soyadı ile ailesinin temelini teşkil eden iki çocuk verdi: Alfredo ve Ernie. Mr. Cortez Teresina'ya kendi soyadını verdiğinden dolayı memnundu. Bununla beraber bu ad da muvakkattı. Monterey'e gelmeden evvel ve Monterey'den gittikten sonra da adı Guggliemo idi. Ernie doğduktan sonra şehirden çıkmıştı. Belki de Teresina ile evlenmekle sâkin bir hayat geçirilemeyeceğini evvelinden tahmin etmiş bulunuyordu.

Teresina'nın gayet muntazam fasıllarla anne olması kendisini bile şaşırtırdı. Ekseriya karında taşıdığı çocuğun babasını hatırlayamazdı; hattâ bazen çocuk olması için erkeğe bile lüzum olmadığına inanası gelirdi. Bir ara dizanteri yüzünden ka-

rantinada bulunduğu zaman gebe olduğunu anlamıştı. Maamafı bir mesele kafasının halledemiyeceği kadar karıştı mı bu meseleyi, dalma bu gibi işlerde daha fazla bilgisi, alakası ve vakti olduğuna kani bulunduğu ířanın anasının kollarına terke-derdi.

Teresina sık sık gúnah çıkartmağa giderdi. Ve her defasında papas Ramon nasihatlarının tutulmadığını görürdü. Hakikaten ne zaman onu dizleriyle, elleri ve dudaklarıyla eski bir gúnahın kefarecini çıkarmak üzere görse çekik kaslarının altında parıldayan yumuşak ve tahrik edici gözleri yeni bir tanesinin temelini hazırlamış bulunurdu.

Bunları yazdığım sırada Teresinanın dokuzuncu çocuğu doğmuş ve kendisi de bir an için boş kalmış bulunuyordu. Vieja ya yeni bir vazife dúřmıřtı; Alfredo birinci sınıfta üçüncü, Ernie ikinci senesini idrâk ediyor ve Panchito da ilk defa mektebe gidiyordu.

Teresina ailesinin gıdasını nasıl temin ettiğini her halde merak edersiniz.

Harman makinesinden geçtikten sonra arkada büyük bir yığın bıraktığını görürsünüz. Rüzgârlı bir günde toprağa bir battaniye yayıp da bunları battaniyenin üzerinde havaya savurdunuz mu harman makinesinin yanılmaz bir şey olmadığını anlarsınız. Öğleden sonra akşama kadar bu şekilde yedi sekiz kilo fasulye toplamak kabilirdi.

Son baharda Vieja ile yürüeyebilen çocuklar tarlalara giderler ve fasulye kabuklarını savururlar. Arazi sahipleri aldırmaz, çünkü Vieja zararsız bir kadındır. Viejanın yüz yüz elli kilo fasulye toplamadığı sene fena geçmiş demektir.

Evinizde yüz yüz elli kilo fasulye oldu mu o sene açkıtan korkmayın. Diğer şeyler, şeker, domates, biber, kahve, balık veya et gibi zarif şeyler bazen ebedi bakirenin yardımıyla, bazen de açık gözlikle elde edilebilir; fakat fasulyelerimiz duruyor ya, korkmayın. Fasulye midemiz üzerinde kurulmuş bir damdır. Fasulye iktisadi so-

ğuklara karşı insanı koruyan bir paltodur.

Senora Teresina Cortez ailesinin hayat ve saadetini sadece bir şey tehdit edebilir: Bu da fasulye mahsulünün alınmaması.

Fasulyeler toplanır ve yığılır ve harman makinesine konulmak üzere kurutulur. Ířte o zaman yağmurun yağmaması için dua etmek lâzımdır. Fasulye yığınları koyu tarlaların ortasında sapsarı dizilmiş durduğu sırada çiftçilerin, her geçen buluttan ürke ürke, havayı gözlediklerini görürsünüz. Yađmur yağarsa fasulye yığınlarının yeniden karıştırılması lâzım gelir. Eğer bunlar da kurumadan önce bir daha yağmur yağarsa yeniden yığınlar karıştırılır. Ve bir üçüncü sağanak da geldi mi mahsule Mildiyö hastalığı girer ve hiç bir şey almamaz.

Fasulyeler kuruduğu sırada Meryem Anaya bir mum yakmak Viejanın âdeti idi.

O sene de fasulyeler yığılmış ve kandil yanmıştı; Teresinanın evinde çuvallar hazır duruyordu.

Harman makinesi yağlanmış ve temizlenmişti.

Bir sağanak geldi.

Adam tutulup tarlalardaki fasulye yığınları alt üst edildi. Vieja bir mum daha yaktı.

Bir yağmur daha yağdı.

Bunun üzerine Vieja senelerden beri sakladığı bir altın parçasını satarak iki mum aldı. Tarlalarda fasulyeler yeniden alt üst edilerek güneşe serildi; ve sonra soğuk sicim gibi bir yağmur boğandı. Bütün Monterey muntakasından bir tek fasulye tanesi bile alınmadı. Sırlısıkılam olan yığınlar sapanın altında tekrar toprağa karıştırıldı.

Ířte o zaman Senora Cortez'in evine felâket çöktü. Hayatın intizamı bozuldu; o küçüçük dam yıkıldı. şu ebedi varlık, yani fasulye bir hayal olup gitti. Geceleyn çocuklar her gün biraz daha yaklaşmakta olan açlığın dehşetinden korkarak ağlaşıyorlardı. Onlara kimse bir şey söylememişti ama biliyorlardı. Vieja her zamanki gibi

kilisede oturmuştu, fakat Meryeme bakarken dudaklarını geriye doğru çekerek acı acı gülmüştüyordu.

— Sen benim mumlarımı aldın, diye düşünüyordu. Ah, evet, sen, sen mumları çok seviyorsun. Ah düşüncesiz kadın..

Ve sonra mahzun mahzun Santa Clara'ya döndü. Yapılan adaletsizliği ona anlattı. Ve Meryemin doğuruşundaki acııplığı bir parça rahat rahat düşündü. Santa Clara'ya fena fena bakarak,

— Teresinanın da çoğu zaman batırlayamadığını sen de biliyorsun, dedi.

Teresina'nın derdi Jesus Maria Corcoran'ın aklından çıkmıyordu. Önce Danny'nin evindeki dostlara vaziyeti büyük bir kudretle ve acıyarak anlattı. Alicenap kalbinden, fasulyeleri olmayan o küçük çocuklar için ateşli bir hitabe irad etti, heyecanlı bir müracaatta bulundu. Sözleri o kadar müessirdi ki kalbindeki ateş dostlarının kalplerini de ateşledi, yerlerinden fırladılar. Gözleri parıl parıl parlıyordu.

— Çocuklar aç kalmıyacaklardır, diye bağırdılar. Biz onlara yardım edeceğiz.

Pilon,

— Biz lüks bir hayat geçiriyoruz, dedi.

Danny,

— Elimizde olanları onlara vereceğiz, diye tasdik etti. Ve eğer eve de muhtarlarsa burada oturacaklar.

— Yarım işe başlıyoruz, diye bağırdı. Artık tembellik yok! Çalışmak var! Yapılacak çok işlerimiz var!

Jesus Maria bir çok insanlar tarafından takip edilen bir şef zevki duydu. Bunlar boş yere birer öğünme değildi. Balık topladılar. Hotel de Monte'nin sebze artıklarına akın ettiler. Çok mükemmel bir iş yapıyorlardı. Hırsızlık, hırsızlık lekesinden kurtulmuştu; cürüm başlıkları için işleniyordu. İnsana bundan daha çok zevk veren ne vardır?

Korsan, odunlarının fiyatını otuz sent'e çıkardı ve her sabah üç yeni dükkana daha uğradı. Big Joe, Mrs. Palachico'nun keçisi-

ni tekrar tekrar çaldı ve her defasında da tekrar kaçırdı.

Şimdi artık Teresina'nın evinde yiyecek birikmeğe başlamıştı. Kapının önünde salatalar yığınla duruyor, kokmuş balıkların pis kokuları civardakileri rahatsız ediyordu. Ve dostlarda merhamet ateşi hâlâ yanıyordu.

Eğer bu sırada Monterey polis müdüriyetindeki vukuat cetveline bakmış olsaydınız Monterey'de cürümlerin bir parça artmış olduğunu görecektiniz. Polis otomobili bir yerden öteki yere koşup duruyordu. Şurada bir tavuk, başka bir yerde tekmi bir balkabağı yığını ortadan kayboluyordu. Paladini kumpanyası otuz kiloluk iki istiridye fişisinin çalındığını müdüriyete bildirmişti.

Teresina'nın evi gittikçe kalabalıklaşıyordu. Mutbaktaki tavana kadar yiyecek yığılmıştı. Sebzeler arka kapıdan taşınıyordu. Tortilla Flate bir konservehane kokusu sinmişti. Dostlar etrafta bulduklarını vakit geçirmeden aşırıp duruyorlar, ve Teresina ile beraber konuşup plânlar kuruyorlardı.

Teresina bu kadar yiyeceği görünce evvelâ deli gibi oldu, ve komplimanaır karşısında ne yapacağını şaşırdı. Bu sevinci bir hafta bile sürmedi. Emzikteki bebeğin karnı ağrımağa başladı, Ernie bir nevi bğırşak hastalığına tutuldu. Alfretonun benzi sarardı. Teresina dostlarına ne söyleyeceğini şaşırmıştı; ancak bir kaç gün sonra cesaretini toplayabildi; ve bu esnada eve yirmi kilo kereviz ve bir küfe kavun gelmişti. Nihayet vaziyeti dostlarına anlatmağa karar verdi. Komşuları kendisine çatık kashlarla bakmağa başlamışlardı.

Danny'nin bütün arkadaşlarını mutbağa çağırdı ve dostlarının kalplerini kırmamağa çalışarak aşağıdan ala ala derdini anlitti:

— Yeşil sebzelerle meyveler çocuklara yaramaz, dedi. Süt, çocuk memeden kesildikten sonra kabız yapar. Benizleri soluk ve hasta çocukları gösterdi. Görüyorsunuz

ya hepsi hasta; çünkü kendilerine lâzım olan şeyleri yemiyorlar.

— Onlara ne lâzımdır? diye sordu.

Teresina,

— Fasulye. dedi. İşte fasulye itimat edilecek bir yemek, aynı zamanda içinden de kolay kolay çıkılamıyacak bir meseledir.

Dostlar ses çıkartmadan çekilip gittiler. Onlara cesaretleri kırılmış gibi geliyordu. Nitekim birkaç gündendenberi ilk hızlarının kalmadığının farkına varmışlardı.

Danny'nin evinde bir konferans toplandı.

Bunu her yerde anlatmamalı, çünkü cezası büyüktür.

Gece yarısından epeyi zaman sonra, isinleri gizli tutulacak olan dört karanlık şekil şehrin sokaklarında birer gölge gibi yürüyorlardı. Dört gayri kabili tefrik hayal Western antrepo kumpanyası platformuna daldılar. Bekçi bilâhare bir ses işittiğini, araştırdığı zaman hiç bir şey göremediğini söylemişti. Bu işin nasıl yapıldığını, bir kilidin nasıl kırıldığını ve kapının nasıl zorlandığını anlayamamıştı. Bekçinin mışıl mışıl uyuduğunu yalnız dört adam biliyordu, ve bittabi bunu da hiç bir zaman kimseye söyleyecek değillerdi.

Biraz sonra dört gölge antrepodan çıkmışlardı ve her gölge büyük bir yük altın-

da ezilmişti. Gölgelerden soluma ve oflama sesleri geliyordu.

Teresina sabahın saat üçünde arka kapının açıldığını işiterek uyandı:

— Kimdir o? diye bağırdı.

Ses veren olmadı, fakat dört büyük elin evi sarstığını duydu. Bir mum yaktı ve çıplak ayakla mutbağa gitti. Mutbaktaki kırkarkiloluk dört tane fasulye çuvalı duvara dayalı duruyordu.

Tersina içeri koştu ve Vieja'yı uyandırdı.

— Mucize! diye bağırdı. Gel mutbağa bak.

Vieja şişkin çuvallara utana utana baktı.

— Ah, ben ne kadar rezil bir günahkârım, diye inledi. Ey mukaddes ana, ihtiyar bir deliye merhamet et. Yaşadığım müddetçe her ay sana bir mum yakacağım.

Danny'nin evinde dört arkadaş battaniyelerinin altında memnun memnun yatıyorlardı. İyi bir vicdandan daha iyi bir yastık var mıdır? Akşama kadar rahat rahat uydular. Vazifelerini yapmışlardı.

Ve Tersina kendisinin bulduğu şaşmaz bir usulle gebe olduğunu anladı. Yeni gelen fasulyeden ibriğe bir miktar boşaltırken Danny'nin arkadaşlarından hangisinin bu işten mesul olduğunu düşünüyordu.

Çev: R. GÜRAN

TÜSTAV

AYIN İÇİNDEN:

Klâsîtklerden tercümeler:

Maarif Vekâleti bu yıl da 60 dan fazla klâsik eser tercüme ettirdi. Böylelikle klâsik dünya edebiyatından tercümeler 120 yi aştı. Bu yıl Cumhuriyet bayramında yayınlanan eserler şark ve garp klâsiklerinden, farsçadan, acemceden, rusçadan, almanca, fransızca ve ingilizceden, yunanca ve lâtince, edebî ve felsefî eserler arasından seçilmiştir.

Vekâletin çıkardığı «Tercüme mecmuası» nda neşredilen bir listeden anlıyoruz ki beş yıllık bir programa göre bu klâsik eserlerin sayısı beş yıl içinde beş yüze çıkarılacaktır. Böylelikle dünya klâsiklerinin büyük bir kısmı, bazı mühim dram müelliflerinin, meselâ Molière'le, Shakespeare'in, Yunan tragedya müelliflerinin, sonra Eflâtunun ve Aristonun Goethe'yle Dickens'in bütün eserleri, büyük Rus romancılarının en mühim şaheserleri dilimize çevrilmiş olacaktır. Bu başarıyı ve bu hayırlı, programlı tercüme çalışmalarını sevinçle karşılıyoruz.

Bu sefer tercüme edilen eserler arasında geçen seneden daha fazla Shakespeare ve Molière var. Her iki usta dram müellifinden dilimize çevrilen her eser, bizim için büyük bir kazançtır; bilhassa bu tercümeler Vekâlete bağlı bir büroonun kontrolü altında, titizlik ve edebî bir zevkle yapılmış. Shakespeare'in «As you Like It» komedyası, «Beğendiğiniz gibi» adlı pürüzsüz ve başarılı bir sahne dili ile çevrilmiş. «Beğendiğiniz Gibi» de Shakespeare içinde bulunduğu cemiyeti gayet ince bir hiciyle tenkit eder; o devir sarayı, etrafındaki kibarlık, mevkî ve moda budalalarıyla eğlenir; hakkı, adâleti korur. Cemiyet ve bütün hayat sıkı bir hak gözetme esasına göre kurulmalıdır; devleti idare edenlerin, insanın diyen herkesin tenkide tahammül etmesi lâzımdır; der. Bunları, tabii, bir ders verir gibi doğrudan doğruya

anlatmaz; biz piyes üzerinde düşündükçe bu neticelere varırız. Esas itibarıyla bu komedyâ, Shakespeare'in en ince ve olgun bir romantik komedyası sayılır. Dalâlete düşmüş, aşırılığa, taşkınlığa doğru eğilmiş herkes, goban kızını da, filozofu, hanı da, hakani da hiç çekinmeden doğru yola gelmeğe davet eden, pervasız, kayıtsız, hakka dayanan bir hayat yaşayabilmek için, babası gibi kendisi de ormanların, yaban ellerinin tehlikesini göze alan güzel Rosalind'i, onun nükteli, olgun alaylarını, o vefalı aşkını dünya okuyucu ve seyircileri pek yakından tanıır ve beğenirler. Shakespeare'den tercüme edilen dramlar arasında bir de «Venedik taciri» var. Shakespeare bilhassa bu piyesinde devrinin en kara taassuplarından birine hücum etmiş, bu kara taassuptan hiç yılmadan, yahudinin de, sizin benim gibi bir insan olduğunu, hristiyanlığın yüzlerce yıldanberi haksızcasına kıskıvrak bıraktığı bu câmiayı nasıl zorla kin ve intikam hislerinin en kuvvetlisini duyurmuş, sürüklediğini gösterir. Şaylok, değerli mütercimim pek güzel çevirdiği o meşhur nutkuyla, bir yahudinin hangi mevkide olursa olsun bir hristiyanı, insan olarak, hiç aşağı olamayacağını bize acı duyuracak şekilde anlatır. Mahkeme sahnesinde Şaylok, senedi imzalayamayacak kadar derin bir ızdırıp içinde, hasta ve mâdur ayrılırken, seyirci, insanlık haklarının böyle gadre uğramasından içinin burkulduğunu duyar. Shakespeare bizi böyle güldürürken düşündürür ve ağlatır.

İngilizceden tercüme edilen eserler arasında bir de Gülliver'in seyahatleri var. Bu eser şimdiye kadar dilimize muhtelif kısılmış şekillerde çevrilmişti. Şimdi tam ve aslına tamamen sadık kalınarak çok temiz ve akıcı bir nesir diliyle tercüme edilmeğe başlandığını görüyoruz. Bu büyük eserin bu yıl ancak yarısı çıkarılmış. On sekizinci yüzyılda gayet mânâsız kâr ve kazanç saikasıyla işler çeviren partileri, memleket çapında, sebepleriyle nisbet teşkil etmiyecek derecede büyük kavgalar çıkarmalarıyla, devletlerin birbirleriyle yoktan

bahanelerle insan hayatını, insan haklarını hiç gözetmeden döğüştürmele-riyle alay eder; cemiyetin bozukluklarını teşhir eder. Eserin bilhassa dördüncü kıs- mı kuvvetlidir. İnsanların bozuk bir cemi- yet düzeni içinde nasıl bozulduklarını an- latan bu kısmın da aynı ustalikle tercüme edilerek pek yakında yayınlanacağını umu- yoruz.

Molière'den tercüme edilen komedya- lar arasında «Kibarlık Budalası» diye ga- yet isabetli bir tabirle çevrilmiş «Bourgeois Gentilhomme» var. Bilindiği gibi Molière on yedinci yüzyılda, burjuva sınıfının, ser- veti yeni ele geçirmiş, bu servetle, beğza- deliğe özenmeğe başlayan sınıfın ortaya çıktığı devirlerde eserlerini yazmıştır. Mo- lière eserinde bu sınıfın özentilerine, kalıp- lıklarına hücum ederken bir yandan da ce- miyette beyzadelerden olsun, halktan olsun bir takım düzenbazların para esasına da- yanan bu münasebetlerde nasıl dolaplar, dalavereler çevirdiklerini, sersem zengin- ler göz göre göre nasıl kapana kısırdık- larını, asıl insan hislerinin vefaya, sadaka- te, dürüstlük ve hakka dayanması gerek- tiğini çok güldürücü bir entrika içinde an- latır.

Maarif Vekâletinin klâsikler yanında bir de büyük modern eserlerden tercümeler serisi yayınlamak üzere olduğunu işittik. Vekâletin bilhassa bu teşebbüsünü pek bü- yük sevinçe karşılıyoruz.. Çünkü böyle bir teşebbüsün çok daha verimli olacağına ka- niiz. Gençler bu modern tercümeleri daha çok okuyorlar. Sebebi aşikâr: Okuyorlar, çünkü modern eserleri kendilerine daha yakın buluyorlar, kendi devirlerinin dâva- larını ve derdlerini daha etraflı bir görüşle bu eserlerin ele aldıklarını görüyorlar. Son- ra biz, güzellik, edebiyat, dram, insanlık cemiyet, millet mefhumları üzerinde düşün- meğe modernleri okuyarak alışan okuyu- cunun klâsikleri daha iyi anlayacağına, on- lara karşı daha yaratıcı bir tenkit vaziyeti alacağına inanıyoruz.

YAYINLAR:

Fikir hayatımızda bir dönme hâdisesi daha: Tahsin Banguoğlu'nun ırkçılığı bira- kıp bu sahada hakikatın avukatı kesilişi.

İnsan en ziyade neyin derdini duyarsa onunla dertlenir, onu sayıklar durur, on çok ondan bahseder. Bu, psikoanalizin bize öğrettiği hakikatlerden biridir. Son zamanlarda münevverler çevresinden ba- zıları «aşâğılık duygusu» nu dillerine do- lamışlar, bir bardak suda fırtına koparı- gibi bununla oyalanıyorlar ve başkalarını oyalamaya çalışıyorlar. Halbuki biz mille- timizde «aşâğılık duygusu» diye bir dert görmüyoruz, bu olsa olsa bir münevver hastalığı olsa gerek.

Geçen ay filoloji doktoru Tahsin Ban- guoğlu'nun bu konu üzerinde bir yazısını okuduk. O yazıdan birkaç satırı birlikte okuyalım: «Aşâğılık vehmine düşmüş bazı milletler üstünlük iddiasıyla ortaya çıkar- lar. Hattâ ırk üstünlüğü dâvasına kalkar- lar ve komşu milletlere (siz aşâğılık bir ırktansınız!) diye hakaret ederler. Nihayet körü körüne bir yabancı düşmanlığı yapar- lar.. Son devrin faşist devletleri böyle bir ataklık devri geçirmektedir.»

Bir az aşâğıdan okumağa devam ede- lim: «Bununla beraber bugün hâlâ bize a- şâğılık duygusu aşılamağa çalışan birçok şahsiyetlerin ve bazı zümrelerin içimizde yaşadıklarını unutmamalıyız. Bunlar Tan- zimat artığı osmanlılar, soysuz kozmopo- litler, şaşkın züppeler ve millî duyguları iş- letmekle geçinen sahtekârlardır. Bir kıs- mı bizi yeniden hayranlığa, taklitçiliğe, imansızlığa ve pısırlıklığa doğru sürükleme- ğe çalışırken bir kısmı da üstünlük iddia- larına, ırk ve tarih dâvalarına, yabancı düş- manlığına ve palavracılığa doğru çekmeğe uğraşırlar. Bu kötü tesirlerden sakınnalı- yız.» (Ülkü, 16. 10. 1943)

Mesele yanlış konuş- makla beraber bir hakikati de ifade eden bu sözleri okur- ken hayretten dona kaldık. Çünkü burada,

diğer sakat yollar arasında, kara ırkçılığa da ateş püsküren Tahsin Banguoğlu, kendi sözleri ile sabittir ki, ırkçıdır. Tahsin Banguoğlunun ırkçılığını kendinden aldığımız belig bir cümle ile belirtelim:

«Yahudinin ırkı vasıflarından biri de kısa görüşlülük, kûtehbîn oluşudur.» (Bir cemaat dil değiştiriyor. Yazan: Tahsin Banguoğlu, Oluş mecmuası, 23 Nisan 1939, s. 260).

«Yahudinin ırkı vasıflarından biri de kısa görüşlülüğü» hükmü kara faşist ırkçı Günther'in yahudiler hakkında verdiği hükümlere çok benziyor. Günther'in eseri bu cinsten hakiki ilimde yeri olmayan hükümlerle doludur.

Acaba, Tahsin Banguoğlunun bu ırkçı hükmünü yürüttüğü 1939 yılıyle, büyük olaylarla dolu olan, bu 1943 yılının ilk teşrinini arasına neler girdi ki bu kadar bariz bir fikir dönmesi hâdisesine şahit oluyoruz? Hayatta edindiği meslek itibariyle Tahsin Banguoğlu bir günlük politikacı değildir; 1935 yılında Almanyada filoloji doktorası yapmış bir ilim adamıdır. Onun için onu, bu kadar aşırı bir dönme yapmaya

sevkedilen âmillerin herhalde, oportünist ihtiraslar olmaması, ilmi cinsten olması icap eder. Çünkü bir ilim adamı için oportünist ihtiraslara kapılarak fikir değiştirmek ilim karakterine son derece aykırı bir hareket olur. Onun için, acaba, diyoruz, bir filoloji doktoru olan Tahsin Banguoğlu o zamandan beri ilmi çalışmalarını antropoloji ve ırk psikolojisi alanlarına mı döktü ve onun için mi bu yeni hakikate vardı?

1939 yılında Tahsin Banguoğlu «Bir cemaat dil değiştiriyor» diye yazıyordu. Biz de bu gün, bu 1943 yılının hâdiselerle dolu olan teşrin aylarında onun kullandığı başlıgın ilhamıyla, sarıh bir surette Doktor Tahsin Banguoğlu'nu ve Prof. Dr. Sâdi İrmak gibi arkadaşlarını kasdederek, bu dönme hâdiselerini bir araya topluyoruz ve (Bir münevver zümresi kanaat değiştiriyor) diyoruz. Kanaat değiştiren bu münevver zümresinde husule gelen fikri dönme hâdiselerinin tahlili ve teşhisi fikir hayatımız için çok ibret verici ve aydınlatıcı olmaktadır.

Dr. Muzaffer Şerif BAŞOĞLU

Adımlarda tahlil edilecek eserler:

A. Ş. Hisar — Fahim Bey ve Biz
Sabahattin Ali — Kuyucuklu Yusuf.
İhsan Devrim — Yemen Türküsü
Ehrenburg — La Chute de Paris.

TÜSTAV

KÖYÜN İÇİNDEN :

Balâ Köylerinde Toprağını Kaybetmiş Bir Zümre Beliriyor

Balâ bölgesinde köy halkı geçimleri itibariyle farklar gösterir. En üst tabakada bakkallar, sonra sırayla değirmenciler, rençberler nihayet çerçiler... Bir kişinin hem bakkal hem değirmenci olduğu da vâkidir. Fakat bunlar rençber değildirler veya ortaklama ektirirler. Böyleleri yalnız tohum verirler, çalışma, toprak ve öküz ortak tarafından temin olunur. Böyle olduğu halde mahsul yarı yarıya pay olunur. Bu adamlar daima ortaklarından şüphe ederler ve onların mahsulü çaldıklarından şikâyet ederler.

Bakkallar köylünün hemen hemen bütün giyecek ve ilâç ihtiyacını temin ederler. Hattâ nalbantlık, demircilik, marangozluk bile yaparlar. Köylü içmeden sırtındaki güveylik elbisesine kadar her şeyini bu bakkallardan bazan parayla bazan borca satın alır. Bakkallar her şeyi görmemiş bir pahalılıkta satarlar. Bir kaç misal vereyim: sirkenin kilosu yüz kuruş, kininin tanesi yirmi kuruş, bir zarf yüz para. Köylüler bu bakkalların hasıslıkları hakkında gülünç hikâyeler anlatırlar. Hattâ birisinin bir kuruş alacak yüzünden adam öldürdüğünü ve senelerce hapiste yatıldığını söylerler. Bunların alaylı lâkapları vardır: Çingen oğlan, Kara oğlan gibi.

Köyün yedi değirmeni vardır, yedisi de bir dere-den gelen suyla işler. Su meselesi yüzünden aralarında kayga eksik olmaz. Geçen kış değirmenciler mühim rol oynamışlardır. Değirmenciler kendilerine öğütülmek üzere getirilen hububattan yirmi yarımında bir yarım hak alırlar. (Bir yarım buğday: 15-16; arpa: 12-13 kilo). Kışın

buğdayın yükseldiği sıralarda bu nisbet onaltıda bire yükselmişti. Böylece alınan buğdaylar biriktirilip kışın buğdayın kıt olduğu günlerde kilosunu 120-130 kuruşa satılmış. Köylü satın almak için para bulamayınca evindeki taşı tarağı toplayıp değirmene koşmuş. Bu şekilde kapkaçığı yok pahasına değirmencilere gitmiştir. Böylelikle değirmenciler birçok köylüyü belki ölümden kurtarmışlarsa da onları alacaklarla kendilerine bağlamışlardır. Bu sene de kışın ödünç alınan bir yarım ekine mukabil harman sonunda 3, 4 yarım ekin almışlar ve şimdi bunu kışın ekinin pahaya bineceği zamana saklamaktadırlar.

Geçen seneden en fazla zarar görenler, köyün büyük kısmını teşkil eden rençberler olmuştur. Geçen yıl mahsul az olmuştur; hattâ samansızlık yüzünden rençberin öküzü ölmüştür. Öküzüz kalan rençber ne tarlayı herkedebilmiş, ne tohum serpebilmiştir. Böylelerin çoğu civardaki devlet kombinasına ırgatlığa gitmiş, kimi işi eşekçiliğe, tuzculuğa dökmüş, kimi şehre hayatını kazanmaya gitmiştir. Açlık çocuklarını tehdit etmiştir. Ellerinden iş gelenler kağını için çok lüzumluolan «zelve» denilen âletler yapmışlar; bunları mahsulü bol olan köylere satmışlar, hattâ Konya vilâyetine kadar giderek oradan, kendi tabirlerince, dallarında (sırtlarında) buğday getirterek ehliyaalarını (çocuk çocuklarını) ölümden kurtarmışlar ve bahara güç halle çıkmışlardır; fakat içlerinden baharı göremiyenler de olduğunu söylüyorlar. Bahar geldiği zaman köylü tarlalara koşmuş, buğdayı

daha yeşilken taşlarla ezip yemişlerdir. Bu yıldan bazı tarlalar baştan başa harap olmuş. Geçen yıl bütün köylü reңberken bu sene 30 hane reңberliği bırakmıştır; çünkü kısmen samansızlıktan, kısmen soğuktan hayvanları ölmüştür. Öküzün teki 300 lira olduğu için yerine de konamamıştır. Bu yıl mahsul alamıyanları pek muhtemel olarak açlık beklemektedir. Çerçiler köyün en a-

şağı tabakasını teşkil etmektedir. Bunlar tuzculuk yapar, civar köylerden üzüm getirip satarlar. Ankarada çalışırlar. Çoğu reңberliğini bıraktığı için müteessirdir. İlk fırsatta reңberliğe dönmek isterler; fakat istihsal vasıtalarını bu şartlar altında elde edebilmek çok güçtür.

Nabi DİNÇER

Gelecek sayımızda:

TERBİYE VE HUMANİZMA

Thomas Mann'ın eserlerinin bir tahlili

Bu sayımızı hümanizma konusuna ayırdığı mızdan, Prof. J. Camborde'un «Bugünkü Fransız Edebiyatında İçtimai Roman» yazısını n ikinci kısmını bu sayımızda basamadığımız için özür dileriz. Bu kıymetli yazının sonunu okuyucularımız gelecek sayımızda bulacaklardır.

TÜSTAV

**SAVAŞ KARDEŞLER İZMİR
TİCARETHANESİ**

Zeytin, zeytinyağı, sabun ve her nevi sade
yağlar, peynir vesaire satışı
Anafartalar Mevsim sokak No. 5
Tel. No. 2377 Ev. 6235
Sicil No. 3334, Kuruluş : 1930

HALİM ŞAPÇI

Zeytin, zeytinyağı, sabun ve her nevi sade
yağlar, peynir vesaire satı evi

Sebat İş hamı No. 40 Tel. No. 3752

OSMAN ÜZKAL

Kayseri Pazarı

Yumurta ve hernevi Bakkaliye toptan
Ticârethanesi
Tahtakale Caddesi Susam Sokak No. 29
ANKARA

ALİ PERÇİNEL VE KAZIM PERÇİNER

Ticaret Evi

Zeytin, zeytinyağı, sabun ve hernevi sade
yağlar, peynir vesaire toptan satış yeri
Kooperatif arkası Ali Nazmi Ap. No. 1/2
Tel. No. 3153, Telgraf: Ali Kâzım
Sicil No. 1912, Kuruluş 1930

ALİ RIZA YEGEN

Kayseri Pastırma Pazarı

Yeni Hal No. 21

Tel. No. 3975, Sicil No. 2007
Kuruluş tarihi : 1930

OSMAN ANTEBLİ VE İSMAİL BEKRİ

BAKKAL

Toptan ve Perâkende Şen Tecimevi
Yeni Hal No. 20 - Ankara

Tel. No. 1991 Telgraf: Yeni Hal Osman
Kuruluş ta. 1929, Sicil No. 3551

İŞ BANKASI

KUÇUK CARİ HESAPLARI

1944 İKRAMİYE PLANI

Keşideler: 28 İk. kânun, 2 Mayıs,
25 Ağustos, 1 İk. teşrin
tarihlerinde yapılır.

1944 İK RAMİYELERİ

1 adet ARSA (Ankara'da Kavak-
lıdere'de 1024 M2
- İmar ada No. 254
Parsel No. 3)

1	>	2000	liralık	=	2000.—	Lira
3	>	1000	>	=	3000.—	>
4	>	500	>	=	2000.—	>
10	>	200	>	=	2000.—	>
10	>	100	>	=	1000.w	>
100	>	50	>	=	5000.—	>
150	>	25	>	=	3750.—	>
300	>	10	>	=	3000.—	>

Türkiye İş Bankasına para ya-
lırmakla yalnız uara biriktirmiş ve
faiz almış olmaz, aynı zamanda
faalinizi de denemiş olursunuz.

HÜSAMETTİN ÇAĞLAYAN

MANDIRACI

Toptan ve Perakende Beyaz ve Kaşer ve Edirne Peynirleri;
Halis Aksaray ve Urfa tere yağları, saf Ayvalık, Edremit
Zeytin yağları Tecimevi

Yeni Hal No. 3 Ankara

Tel. No. 2646, Telgraf: Hüsamettin - Yenihal

Ankara

TÜSTAN

MİLLÎ PİYANGO

Her çekilişte bir millî piyango bileti alarak bütün yıl talih kapılarını kenize daima açık bulundurunuz. Her an servete kavuşabilirsiniz.

•

Bu çekilişte talihiniz gülmedi ise verdiğiniz para boşa gitmiş değildir. Bu sefer çelik kanatlarımız kazanmış demektir. Belki de sizin kazanma sıranız bu çekilistedir.

•

MİLLÎ PİYANGO

BİRA ○○○ BESLER ○○○ SERİNLETİR ○○○ NEŞE VERİR

BİRA ○○○ BESLER ○○○ SERİNLETİR ○○○ NEŞE VERİR

Meşhur âlimlerden Dr Huber, Biranın tarihi hakkında yazdığı bir eserde milâttan 5-600 sene kadar

evvel başlayan Keldani medeniyetinde biranın büyük bir yeri olduğunu söylemektedir. Bazan yalnız arpadan bazan da arpa ve baharattan imâl edilen biranın kadınlar ve işçiler tarafından çok içildiğini yine bu âlim anlatmaktadır. Yapılan bir hafriyatta bulunan on mezarın, bira imalatını gösteren kabartmalarla tezyin edildiği ve kabartmalar yanyana getirilince imalatın bariz bir surette görüldüğü de aynı âlim tarafından nakledilmektedir.

**7000 SENE
EVVEL**

Bu gün içilen Biranın 7000 senelik mazisi vardır.

BİRA ○○○ BESLER ○○○ SERİNLETİR ○○○ NEŞE VERİR

BİRA ○○○ BESLER ○○○ SERİNLETİR ○○○ NEŞE VERİR

25 Kuruş

Alâeddin Kural Basımevi - Ankara (4897)